

Juraj Balić*

Od Like do Šleske: vojni pothvati Gideona Ernsta baruna Laudona i krajišnika**

Gotovo neprestano ratovanje koje se na europskom tlu odvijalo tijekom 18. stoljeća pružalo je brojne mogućnosti mladim i ambicioznim časnicima koji su svoje vojne uslugе stavljali na raspolaganje raznim europskim vladarima. Kao izvrstan primjer toga trenda može poslužiti slučaj Gideona Ernsta baruna Laudona (1717. – 1790.), časnika koji je vojnu karijeru započeo u Ruskom Carstvu, a potom prešao u službu habsburških vladara, gdje je ostvario nebrojene uspjehe na bojnopolju i dosegnuo sam vrh vojne hijerarhije. Laudon se pridružio habsburškim vojnim snagama u vrijeme Rata za austrijsku baštinu (1740. – 1748.) kao član Trenckova Pandurskoga dobrovoljačkog zbora, prilikom čega se bolje upoznao s vojnim umijećem „maloga rata”. Stečeno iskustvo proširio je nakon završetka toga sukoba kad mu je dodijeljen časnički položaj u Vojnoj krajini. Koristeći se vojnim umijećem i ratnim vještinama krajišnika, Laudon je ostvario znatne uspjehe u prvim godinama Sedmogodišnjega rata (1756. – 1763.), čime je započeo njegov nagli uspon unutar habsburške vojne hijerarhije. U ovome radu razmatra se uloga krajišnika u Laudonovim vojnim pothvatima u spomenutom ratnom sukobu s ciljem utvrđivanja značenja te specifične skupine vojnika za Laudonov uspjeh na bojnopolju, kao i njihove važnosti u sklopu oružanih snaga Habsburške Monarhije.

Ključne riječi: Laudon, Vojna krajina, Sedmogodišnji rat, „mali rat”, vojna povijest

---

* Juraj Balić, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: jura.balic@gmail.com

** Ovaj rad nastao je na temelju izlaganja na znanstvenom skupu *Potisnuta povijest. Zaboravljene teme hrvatske prošlosti*, koji se u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest održao kao web konferencija 20. i 21. siječnja 2021. godine.

Uvod

Učestalost ratnih zbivanja na europskom kontinentu tijekom 18. stoljeća otvarala je razne mogućnosti ambicioznim pojedincima koji su željeli ostvariti karijeru u vojsci. Mladi časnici često su napuštali svoju domovinu i prelazili u službu moćnih europskih vladara, gdje su njihovi vojni talenti mogli doći do punoga izražaja. Jedan od najboljih primjera toga trenda svakako je slučaj Gideona Ernsta baruna Laudona (1717. – 1790.), koji je vojnu karijeru započeo u vojsci Ruskoga Carstva, a potom prešao u službu habsburških vladara, gdje je ostvario nagli uspon i potkraj života dosegnuo sam vrh vojne hijerarhije.

Ključno razdoblje u Laudonovoj vojnoj karijeri bio je Sedmogodišnji rat (1756. – 1763.), u koji se uključio s činom potpukovnika (*Obristlieutenant*), a završio ga je s činom generala topništva (*Feldzeugmeister*). To ubrzano napredovanje bilo je velikim dijelom zasluga Laudonovih smionih vojnih pothvata u kojima se koristio metodama „maloga rata”¹. Iskustvo u tom načinu ratovanja, kao novitetu 18. stoljeća koji se proširio prvenstveno učestalijom zastupljenošću krajišnika i drugih neregularnih trupa na raznim europskim bojištima, Laudon je stekao tijekom Rata za austrijsko nasljeđe (1740. – 1748.) kao pripadnik Pandurskoga dobrovoljačkog zbora glasovitoga Franje baruna Trencka (1711. – 1749.), a potom i tijekom desetogodišnje službe u jednoj od krajiških pukovnija Hrvatsko-slavonske vojne krajine.

Uz ratno iskustvo i vojni talent, Laudon se u Sedmogodišnjem ratu oslanjao i na ratne vještine i sposobnosti krajišnika koji su se nalazili pod njegovim zapovjedništvom u svim fazama rata. Korištenje taktike „maloga rata” nanosilo je znatnu štetu vojsci pruskoga kralja Fridrika II. (1740. – 1786.), koja je u pogledu uvježbanosti i discipline bila mnogo nadmoćnija u odnosu na austrijske vojne snage.² Brojni prepadi na pruske položaje i opskrbne crte koje su izvodile austrijske lake trupe prisiljavali su Pruse da odustanu od ofenzivnoga djelovanja na austrijskom tlu i povuku se na svoj teritorij, što je dovelo do uspostave ravnoteže snaga u tom sukobu.

---

¹ Poznat još pod terminima *kleiner Krieg*, *la petite guerre* i *little war*, „mali rat” podrazumijevao je brzopokretno, taktički neregularno ratovanje koje su primjenjivale lake trupe, u austrijskom slučaju krajišnici i husari, a ponekad i draguni te grenadiri. Christopher Duffy, *Instrument of War*, Volume 1: *The Austrian Army in the Seven Years War* (Warwick: Helion & Company, 2020), 433. Više o terminologiji vezanoj uz „mali rat” vidi u: Beatrice Heuser, „Introduction: Exploring the jungle terminology”, *Small Wars & Insurgencies* 25 (2014), br. 4: 741-753.

² Ta vojna nadmoć osobito je došla do izražaja u austrijsko-pruskim sukobima tijekom Rata za austrijsko nasljeđe, što je u habsburškoj vojsci nakon završetka rata potaknulo vojne reforme koje su, među ostalim, bile usmjerene i prema usvajanju vježbi i manevara po pruskom uzoru. Više od tome vidi u: Richard Basset, *For God and Kaiser: The Imperial Austrian Army from 1619 to 1918* (New Haven, CT; London: Yale University Press, 2015), 110-124; Duffy, *Instrument of War*, 132-133. Fridrik II. također je nakon sklopljenoga mira krajem 1745. poduzimao pripreme za novi sukob s Habsburgovcima, a one su uključivale i sastavljanje uputa generalima o vođenju rata, u kojima je posebno istaknuo mjere opreza koje se trebaju poduzeti prilikom borbi protiv austrijskih lakih trupa. Christopher Duffy, *Frederick the Great: A Military Life* (London: Routledge & Kegan Paul, 1985), 77.

Historiografska djela o Laudonu najvećim se dijelom odnose na biografije nastale u 18. i 19. stoljeću, među kojima se mogu izdvojiti *Loudon's Lebensgeschichte* (1791.) Johanna Pezzla, *Loudon's Leben. Nach Original-Acten des k. k. Haus-, Hof-, Staats- und Kriegs-Archivs, Correspondenzen und Quellen* (1869.) Wilhelma Janka i *Loudon: A Sketch of the Military Life of Gideon Ernst, Freiherr von Loudon, Sometime Generalissimo of the Austrian Forces* (1884.) Georgea Brucea Mallesona. Iz novijega doba važno je spomenuti doprinos Johannesu Kunischa, koji se u djelima *Feldmarschall Loudon. Jugend und erste Kriegsdienste* (1972.) i *Loudons Nachruhm. Die Geschichte einer Sinnstiftung* (1999.) kritički osvrnuo na prethodne biografije i rasvijetlio neka sporna pitanja vezana uz život ove znamenite vojne ličnosti.

Glede Laudonove vojne karijere, u navedenim radovima u prvi plan stavljeno je njegovo vojno djelovanje u svojstvu generala koji je predvodio veće vojne snage. Ovaj rad usredotočen je na istraživanje čimbenika koji su mu omogućili postizanje generalskoga čina. U tom smislu naglasak je stavljen na Laudonove pothvate u vrijeme Sedmogodišnjega rata u kojima se koristio metodama „maloga rata” i vještinama krajišnika. Na taj način nastoji se upozoriti na važnost krajišnika i za Laudonovu vojnu karijeru i općenito za uspjeh habsburških vojnih snaga u tom ratu. Rad se temelji na analizi relevantne literature vezane uz Laudonov život, opću vojnu povijest 18. stoljeća i povijest Vojne krajine, kao i izvorne građe koja uključuje ratna izvješća i vojne popise pohranjene u Ratnom arhivu (*Kriegsarchiv*) u Beču, te suvremene engleske novinske članke koji su s velikim zanimanjem pratili tadašnja ratna događanja na europskom kontinentu.

Početak Laudonove vojne karijere

Gideon Ernst Loudon (Loudon)³ rođen je 13. veljače 1717.⁴ na obiteljskom imanju Tootzen (Toce) na području Livonije, odnosno današnje Latvije. Kao mlađi

³ U Laudonovim biografijama naveden je podatak da su se u 14. stoljeću članovi škotske plemićke obitelji Loudon doselili na livonijsko područje. Međutim, u 18. stoljeću obitelj koja je raspolagala imanjem Tootzen nosila je ime Loudon ili Laudohn prema dvorcu koji se nekada nalazio na tom posjedu. Johann Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte* (Beč: J. B. Degen, 1791), 10, 11. U izvorima i literaturi spominje se više inačica ovoga prezimena: Loudon, Laudone, Laudohn, Lawdohn, Laudohn. Do 1759. Gideon Loudon u svojim je potpisima najčešće koristio inačicu Laudohn, a nakon toga, stekavši nasljedni barunat, u potpisima se počinje javljati oblik Loudon. Johannes Kunisch, *Feldmarschall Loudon. Jugend und erste Kriegsdienste*, Archiv für österreichische Geschichte 128/3 (Beč; Köln; Graz: Böhlau Verlag; Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, 1972), 15, bilj. 14. Opširnije o pitanju škotskoga porijekla te obitelji usp. Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 17, 20-26. U ovome radu koristi se inačica Loudon budući da je u današnje vrijeme najčešće u uporabi kad se govori o tom slavnom vojskovođi iz 18. stoljeća.

⁴ U djelima nastalim u 19. stoljeću kao datum Laudonova rođenja navodi se 10. listopada 1716. godine. Usp. Wilhelm Janko, *Loudon's Leben. Nach Original-Acten des k. k. Haus-, Hof-, Staats- und Kriegs-Archivs, Correspondenzen und Quellen* (Beč: Carl Gerold's Sohn, 1869), 2; George Bruce Malleson, *Loudon: A Sketch of the Military Life of Gideon Ernest, Freiherr von Loudon, Sometime*

sin kojemu nije bilo namijenjeno nasljeđivanje obiteljskoga imanja, u dobi od 15 godina odlučio se posvetiti vojnoj profesiji te na taj način slijediti stope svojega oca, tada umirovljenoga potpukovnika.⁵ S obzirom na to da je Livonija prema odredbama mirovnoga ugovora u Nystadu 10. rujna 1721. prešla iz švedskih u ruske ruke, Laudon je vojnu karijeru započeo u jednoj ruskoj pješačkoj pukovniji kao kadet, a do 1739. napredovao je sve do čina natporučnika.⁶ Taj uspon može se dovesti u vezu s njegovim sudjelovanjem u ratnim događanjima koja su obilježila rusku povijest u vrijeme vladavine ruske carice Ane (1730. – 1740.).

Godine 1733. Rusko Carstvo uključilo se u Rat za poljsko nasljeđe (1733. – 1738.), iskazujući time potporu habsburškom kandidatu za poljsko-litvansko prijestolje, saskom knezu izborniku Friedrichu Augustu II. (1696. – 1763.). Laudon se tako 1734. našao na poljskom tlu, gdje je imao priliku sudjelovati u opsadi utvrde Gdańsk, u koju se sklonio Stanisław Leszczyński (1677. – 1766.), francuski kandidat za poljsko-litvansko prijestolje. U borbama koje su se odvijale tijekom opsade iskazao se požrtvovnošću, ali je zbog iscrpljenosti obolio od tifusa i duže se vrijeme oporavljao od te bolesti.⁷ U proljeće 1735. Laudon se našao u sastavu ruskoga kontingenta koji se kretao prema rijeci Rajni da bi pomogao habsburškim saveznicima u borbama protiv Francuza. Budući da je u međuvremenu sklopljeno primirje, ruski se kontingent po dolasku na određite nije uključio u vojne akcije.⁸

Te iste 1735. Laudona su ratna događanja preusmjerila na drugi kraj Staroga kontinenta. Naime, tada je započeo sukob između Rusa s jedne i Osmanlija te njihovih krimskih tatarskih vazala s druge strane. Pritom su se glavne vojne operacije vodile na području između rijeka Dnjeper i Dnjestar. Među važnijim događajima

---

Generalissimo of the Austrian Forces (London: Chapman and Hall, 1884), 11; Constantin Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, sv. 16 (Beč: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1867), 66, pristup ostvaren 6. 10. 2020., <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11769&page=71&scale=3.33&viewmode=fullscreen>. Međutim, novijim istraživanjima utvrđeno je da je točan datum zapravo 13. veljače 1717. prema gregorijanskom kalendaru, odnosno 2. veljače 1717. prema julijanskom kalendaru, koji je tada bio u upotrebi na području Švedskoga Kraljevstva i Ruskoga Carstva. Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 27.

⁵ Gideonov otac Otto Gerhard Laudon (Laudohn) služio je do 1707. u švedskoj vojsci, a potom se od 1710. nakratko našao i u vojnoj službi Poljsko-Litvanske Unije. Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 19.

⁶ Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 12, 15; Janko, *Laudon's Leben*, 4; Malleson, *Loudon*, 13.

⁷ Janko, *Laudon's Leben*, 3; Malleson, *Loudon*, 12. Detaljnije o opsadi Gdańska vidi u: John L. Sutton, *The King's Honor & the King's Cardinal. The War of the Polish Succession* (Lexington: The University Press of Kentucky, 1980), 121-134.

⁸ Janko, *Laudon's Leben*, 3-4. Ruski vojni kontingent sastavljen od 12 000 vojnika do Šleske je predvodio Peter Lacy, otac budućega austrijskog maršala Franza Lacyja, a od Šleske do Rajne general-poručnik James Keith. Detaljnije o kretanju Rusa prema Rajni usp. Christopher Duffy, *Russia's Military Way to the West. Origins and Nature of Russian Military Power 1700-1800* (London; Boston; Henley-on-Thames: Routledge & Kegan Paul, 1981), 48; Sutton, *The King's Honor & the King's Cardinal*, 183-185.

toga rata u kojima je Laudon sudjelovao svakako treba istaknuti rusko osvajanje strateški važne utvrde Očakov, smještene na obali Crnoga mora. Rusi su tijekom noći 12./13. srpnja 1737. otvorili topovsku paljbu na utvrdu, a potom je uslijedio juriš.⁹ Kao i prilikom opsade Gdańska, u tom vojnom pothvatu ruskom je vojskom zapovijedao maršal Burkhard Christoph grof Münnich (1683. – 1767.), dominantna figura u ruskim vojnim krugovima druge četvrtine 18. stoljeća.¹⁰ Iskustvo u opsadnom ratovanju pod Münnichovim vodstvom nesumnjivo je Laudonu koristilo u kasnijim ratnim događanjima, osobito u Sedmogodišnjem ratu.

Prelazak u habsburšku službu

Nakon završetka Rusko-turskoga rata (1735. – 1739.) Laudon je neko vrijeme proveo u ruskoj prijestolnici Sankt Peterburgu, gdje je nastojao pronaći slobodnu časničku poziciju u nekoj ruskoj vojnoj postrojbi.¹¹ Međutim, oko 1742. prekida karijeru u ruskoj vojsci, očito nezadovoljan uvjetima, a potom i napušta svoju domovinu. Odlučio se zaputiti u srednju Europu da ponudi svoje vojne usluge vladarima koji su bili uključeni u Rat za austrijsko nasljeđe. Krajem sljedeće godine našao se u Berlinu, gdje je proveo nekoliko mjeseci iščekujući audijenciju kod pruskoga kralja Fridrika II. Kad je napokon bio primljen, doživio je razočaranje – kralj ga je odbio jer nije zadovoljavao visoke kriterije za primanje novih časnika u službu.¹²

Više sreće Laudon je imao u Beču, gdje mu je prilikom audijencije u habsburškoj palači Schönbrunn vladarica Marija Terezija (1740. – 1780.) dodijelila čin satnika. No mnogo važnije za njega bilo je osiguravanje položaja u jednoj od vojnih

---

⁹ Duffy, *Russia's Military Way to the West*, 52-53.

¹⁰ Uz Škota Jamesa Keitha i Irca Petera Lacyja, Nijemac Münnich predstavljao je strani element u ruskoj vojsci, a posebno se istaknuo vojnim reformama pomoću kojih je Rusko Carstvo steklo istaknutu poziciju među europskim vojnim silama. Duffy, *Russia's Military Way to the West*, 43-44. Detaljnije o Münnichovim reformama vidi u: Duffy, *Russia's Military Way to the West*, 45-47.

¹¹ Pezzl spominje da se u rusku prijestolnicu zaputio zbog neke nepravde koja mu je bila nanesena u postrojbi u kojoj je dotad služio. Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 15-16.

¹² Autori biografija navode Laudonove fizičke nedostatke zbog kojih nije odgovarao modelu pruskih časnika, koji su prema viziji Fridrika II. trebali biti reprezentativni, prije svega visoki, snažne tjelesne građe i lijepoga izgleda. Laudon naprotiv nije bio izrazito visok, samo 167 cm, bio je mršav, a k tome je imao i neugledne guste obrve. Taj slučaj biografi dovode u vezu s događajem koji se zbio na francuskom dvoru u prethodnom stoljeću. Tada je francuski kralj Luj XIV. (1643. – 1715.) zbog sličnih razloga odbio ponudu Eugena princa Savojskog (1663. – 1736.), koji je potom u službi habsburških vladara ostvario velik uspjeh na bojnopolju i postao jedan od najistaknutijih vojskovođa u povijesti. Usp. Janko, *Loudon's Leben*, 6-7; Malleison, *Loudon*, 14-15; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 18-19. Kunisch smatra da se u Laudonovu slučaju radi o priči koja je proizvod fantazije pisaca, argumentirajući da je u to vrijeme znatan broj časnika želio služiti pruskom kralju, pri čemu je konkurencija bila velika, a k tome su kriteriji za izbor bili postavljeni prilično visoko. Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 33.

postrojbi, što mu je pošlo za rukom zahvaljujući poznanstvu s Franjom barunom Trenckom, koji je u to vrijeme uživao veliku slavu zbog svojih brojnih uspjeha na bojnopolju.¹³ U proljeće 1744. potpukovnik Trenck našao se u Beču, gdje je tražio dvojicu satnika koji bi popunili ispražnjena mjesta u njegovu Pandurskom dobrovoljačkom zboru. Jedno od tih mjesta Trenck je ponudio svojem starom suborcu Laudonu, što je ovaj i prihvatio.¹⁴

U ljeto te 1744. Laudon se ponovno našao na obalama Rajne, ali ovoga puta prilika za sudjelovanje u ratnim akcijama nije mu uskraćena. Austrijska vojska pod vrhovnim zapovjedništvom maršala Karla princa Lotarinškog (1712. – 1780.) pripremala se za prelazak na francuski teritorij kod mjesta Schreck južno od carske utvrde Philippsburg. Trenck i njegovi panduri bili su u sklopu prethodnice kojom je zapovijedao podmaršal Franjo Nádasdy¹⁵, koja je imala zadatak prijeći na drugu obalu Rajne, ukloniti tamošnje neprijateljske snage i na taj način pripremiti teren za prelazak cjelokupne vojske. Tako su Laudon, Trenck i panduri 30. lipnja 1744. čamcima prešli Rajnu i svladali tri bavarske konjaničke pukovnije koje su čuvale taj položaj.¹⁶

¹³ Po izbijanju Austro-turskoga rata (1737. – 1739.) Trenck je ponudio austrijskom vojnom vrhu da će o vlastitom trošku osnovati dobrovoljački zbor s kojim bi prodro u osmansku Bosnu. Budući da je njegova ponuda bila odbijena, prešao je u rusku vojnu službu pridruživši se jednoj ruskoj husarskoj pukovniji koja je novačila na prostoru Ugarske. Uskoro se našao na ukrajinskom tlu, gdje je upoznao Laudona. Više o Trenckovoj službi u sastavu ruske vojske vidi u: Alexander Buczynski, prir., Milan Vrbanus, Mica Orban Kljajić, sur., *Memoari baruna Franje Trencka* (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015), 130-147.

¹⁴ Usp. Janko, *Laudon's Leben*, 8-9; Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 36-38; Malleson, *Loudon*, 16-17.

¹⁵ Franjo Leopold grof Nádasdy-Fogáras (1708. – 1783.) započeo je 1727. vojnu karijeru u jednoj husarskoj pukovniji. U vrijeme Rata za poljsko nasljeđe istaknuo se u borbama na raznim bojištima, poput korzikanskoga, talijanskoga i rajnskoga, za što je nagrađen napredovanjem u čin pukovnika 1734. godine. Unaprijeđen je u čin general-bojnika 1741., a sljedeće godine postaje vlasnik husarske pukovnije br. 8. Daljnje napredovanje u vojnoj hijerarhiji uslijedilo je 1754., kad je stekao čin generala konjice, a 1758. unaprijeđen je u maršala. Za hrabrost iskazanu u bitci kod Kolína 1757. dodijeljeno mu je odlikovanje Veliki križ Vojnoga reda Marije Terezije. Od 1756. do kraja života obnašao je dužnost hrvatskoga bana. Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, sv. 20 (1869), 6-10, pristup ostvaren 15. 10. 2021., <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11772&viewmode=fullscreen&scale=3.33&rotate=&page=9>.

¹⁶ Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 49; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 23-24. Laudon se tada imao priliku upoznati i s krajišnicima s obzirom na to da su osim pandura u tom odvažnom pothvatu sudjelovali i krajišnici iz Varaždinskoga i Karlovačkoga generalata. *The Scots Magazine* (Edinburgh), lipanj 1744. (OS), 32-33, The British Newspaper Archive, mrežno izdanje, pristup ostvaren 6. 5. 2015., <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>. Datum u ovim novinama naveden je prema „starom stilu” (*Old Style*). Nakon gregorijanske reforme Velika Britanija nastavila je koristiti julijanski kalendar sve do 1752., kad je prihvatila novi kalendar. Napomena: svim onodobnim britanskim novinama pristupljeno je na istoj poveznici (<https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>), pa se ona neće navoditi pri svakom idućem referiranju na njih. Pristupi tim tiskovinama ostvareni su u siječnju 2017. te ožujku i travnju 2020.

U sljedećim tjednima panduri su nastavili ratovati na području Elzasa, što je Laudonu pružilo priliku da se bolje upozna s njihovim ratničkim vještinama, kao i umijećem „maloga rata”. Vojne aktivnosti uključivale su munjevito zauzimanje francuskih utvrda, poput Lauterburga (Lauterbourg), Weissenburga (Wissembourg) i Zaberna (Saverna), ali i prikupljanje ratne kontribucije od lokalnoga stanovništva, često uz primjenu sile, što je pridonosilo stvaranju negativne slike o tim ratnicima.¹⁷ U sukobu koji se odigrao 13. kolovoza 1744. hitac iz muškete pogodio je Laudona u prsa, pri čemu mu je metalni gumb s kaputa ostao u tijelu. Ranjeni pandurski satnik pao je u francusko zarobljeništvo, ali sretna okolnost bila je ta da mu je tom prilikom francuski kirurg uklonio gumb iz tijela i stavio zavoj na ranu. Panduri su nedugo zatim izveli napad na selo u kojem se nalazio Laudon i oslobodili ga iz zarobljeništva.¹⁸

Zbog oporavka Laudon nije sudjelovao u ratnim zbivanjima sve do proljeća 1745. godine. Tada se pridružio svojoj postrojbi, koja je u međuvremenu preustrojena u regularnu Trenckovu pandursku pukovnicu, ali je i dalje nastavila koristiti svoj specifični način ratovanja u borbama protiv Prusa na češkom i šleskom tlu.¹⁹ Od brojnih pandurskih pothvata, poznato je Laudonovo sudjelovanje u smiono izvedenome noćnome napadu na šlesku utvrdu Cosel (Koźle) 24. svibnja 1745. godine.²⁰ Našao se i u bitci kod Soora 30. rujna 1745., kad su brojčano nadmoćnije austro-saske snage doživjele iznenađujuće težak poraz od vojske Fridrika II. Nedugo nakon te bitke Laudon s još trojicom časnika svojevrijedno napušta Trenckovu pandursku pukovnicu, a kao razlog biografiji navode njegovo protivljenje postupcima pandurskoga pukovnika.²¹

U isto vrijeme počele su se gomilati pritužbe protiv Trencka, zbog čega je morao doći u Beč i braniti se na sudu.²² Zanimljivo, jedna od točaka optužnice odnosila

---

¹⁷ Detaljnije o vojnim pothvatima pandura na području Elzasa vidi u: Ferdo Šišić, *Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Istorička rasprava* (Zagreb: Dionička tiskara, 1900), 134-144.

¹⁸ Janko, *Laudon's Leben*, 9-12; Malleson, *Loudon*, 18-20. Radilo se o velikom francuskome napadu na utvrde između Pfalzburga i Zaberna koje su postavili Nádasdy i Trenck. Iako su austrijski zapovjednici morali napustiti utvrde i grad Zabern, uz pomoć pojačanja pokrenuli su protunapad i natjerali Francuze na povlačenje. Šišić, *Franjo barun Trenk*, 144. Laudon se očito nalazio u jednoj od tih utvrda u sklopu predstraže.

¹⁹ Panduri su vršili prepade na pruske predstraže i kolone te ih na taj način držali u neprestanoj pripravnosti. Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 50.

²⁰ Biografiji navode da se tom prilikom Laudon posebno istaknuo predvodeći skupinu pandura u jurišu na prusku topovsku bitnicu smještenu ispred utvrde. Nakon osvajanja bitnice topovska je paljba bila preusmjerena na gradska vrata. Janko, *Laudon's Leben*, 13-14; Malleson, *Loudon*, 23-24. Kunisch smatra da se radi o preuveličavanju budući da u austrijskom izvješću o tom pothvatu nema spomena o Laudonu, iako ne umanjuje činjenicu da je Laudon tijekom te i drugih vojnih operacija stjecao važno iskustvo koje će koristiti u kasnijim vojnim pothvatima. Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 53. Detaljnije o pandurskom osvajanju Cosela vidi u: Šišić, *Franjo barun Trenk*, 158-159.

²¹ Janko, *Laudon's Leben*, 15-16; Malleson, *Loudon*, 25-27.

²² Detaljnije o optužbama protiv Trencka i njegovu sudskom procesu vidi u: Alexander Buczynski,

se upravo na njegovu ulogu u spomenutoj bitci. Naime, optuživalo ga se da nije u pravi trenutak izveo planirani napad na leđa pruske vojske jer je bio zaokupljen pljačkanjem pruskoga logora, što je utjecalo na konačan ishod bitke.²³ Ta tvrdnja može se dovesti u vezu s navodima biografa o Laudonovoj nesklonosti sudjelovanju u pljačkama i drugim nečasnim djelima dok je ratovao s pandurima.²⁴ Međutim, potrebno je istaknuti da su razlozi austrijskoga poraza u bitci kod Soora bili višestruki, od lošega vodstva do neiskusnih i loše postavljenih vojnika, a pljačka pruskoga logora često se navodi kao svojevrsna „utjeha” za taj sramotni poraz austrijske vojske.²⁵ Štoviše, u Trenckovoj konačnoj presudi nije ga se teretilo za taj čin, a Nádasdy i njegovi husari, koji se u većini slučajeva spominju kao glavni protagonisti pljačke logora Fridrika II., nisu pozvani na odgovornost zbog toga djela.²⁶ Nije teško povjerovati da Laudonu, kao časniku koji je dotad imao iskustva samo u službi regularnih pukovnija, određene karakteristike „maloga rata” možda nisu bile potpuno prihvatljive. No njegovo upoznavanje s obilježjima toga načina ratovanja nastavilo se u nadolazećim godinama, a potom mu se pružila i prilika za primjenu usvojenoga ratnog umijeća.

Laudon u Ličkoj pukovniji

Na Božić 1745. sklopljen je mirovni ugovor u Dresdenu kojim je Kraljevina Pruska završila svoje sudjelovanje u ratu. Iako je pruska prijetnja bila uklonjena, za Habsburšku Monarhiju to nije značilo kraj ratnih zbivanja, nego samo preusmjerenje težišta borbe iz srednje Europe na neka druga europska područja. Za to vrijeme Laudon se nalazio u Beču, gdje je svjedočio u Trenckovu sudskom procesu,²⁷ ali i tragao za slobodnim mjestom u nekoj vojnoj postrojbi da bi osigurao

---

„Uspon i pad pandurskog pukovnika Franje baruna Trencka”, u: *Memoari baruna Franje Trencka*, priredio Alexander Buczynski, suradnici Milan Vrbanus i Mica Orban Kljajić (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015), 39-87.

²³ Buczynski, „Uspon i pad”, 42.

²⁴ Janko, *Laudon's Leben*, 15-16; Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 42; Malleison, *Loudon*, 27; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 22.

²⁵ O razlozima poraza austrijske vojske u bitci kod Soora usp. Alfred Arneth, *Maria Theresia's erste Regierungsjahre*, sv. 3: 1745-1748 (Beč: Wilhelm Braumüller, 1865), 118-119; Reed Browning, *The War of the Austrian Succession* (New York: St. Martin's Press, 1993), 236-238.

²⁶ Buczynski, „Uspon i pad”, 100.

²⁷ Laudon je prilikom posjeta jednom bečkom kazalištu pristupio Trencku i prenio mu ponudu jednoga od tužitelja koji je bio spreman odustati od svojih tužbi za određeni novčani iznos. Trencka je ta vijest uvrijedila i razbjesnila te potaknula da posrednika i tužitelja izazove na dvoboj. Međutim, do dvoboja nije došlo jer je pandurski pukovnik uskoro prebačen iz kućnoga pritvora u zatvor budući da je započeo sudski proces. Tijekom svjedočenja na sudu Laudon se uspješno obranio od optužbi za sudjelovanje u pronevjerama i drugim prijestupima koje mu je Trenck nametao, pravdajući se da je postupao po izravnim naredbama svojega pretpostavljenog zapovjednika, prilažući kao dokaz bilježnicu u koju je zabilježio naredbe. Janko, *Laudon's Leben*, 16; Malleison, *Loudon*, 27-28.

redovne prihode. Iako bi se s obzirom na aktualna ratna zbivanja očekivalo da će lako pronaći poziciju, Laudonu to nije polazilo za rukom. Duskora je potrošio svu uštedevinu i čak pomišljao na napuštanje Habsburške Monarhije. Međutim, nastavak njegove karijere u vojnoj službi habsburških vladara osiguran je 1746., kad mu je na temelju prijedloga maršala Josepha Friedricha princa Sachsen-Hildburghausena (1702. – 1787.), poznatog i kao reformatora Karlovačkoga generalata, Dvorsko ratno vijeće dekretom od 1. svibnja dodijelilo satničku poziciju u jednoj od novopreustrojenih krajiških pukovnija. Bila je riječ o Ličkoj krajiškoj pješačkoj pukovnici, smještenoj u južnom dijelu Karlovačkoga generalata.²⁸ Laudonu je bilo povjereno zapovjedništvo nad 9. satnijom te pukovnije sa sjedištem u Karlobagu.²⁹ U isto vrijeme Laudon je u slovačkome mjestu Bösing (Pezinok) sklopio brak s Clarom Haagen, koja mu je osigurala miraz u iznosu od 1.000 forinti, što mu je omogućilo da stabilizira svoju financijsku situaciju.³⁰

Laudon je u Lici proveo deset godina tijekom kojih je nastavio upoznavanje s krajiškim ratničkim vještinama i umijećem „maloga rata”. Jednako tako, kao časnik s iskustvom službe u regularnim vojnim jedinicama, bio je zadužen za provođenje vojnih reformi u terezijanskom duhu, što je podrazumijevalo uvježbavanje i discipliniranje krajišnika.³¹ Provođenje tih novih mjera nerijetko je nailazilo na otpor krajišnika, a u nekim slučajevima dovodilo čak i do otvorenih buna lokalnoga karaktera. Upravo je jedna takva buna izbila na ličkom području 1751., a Laudon je energično predvodio lički pješački bataljun u njezinu gušenju, za što je stekao pohvale glavnoga zapovjednika Karlovačkoga generalata general-bojnika Leopolda baruna Scherzera.³²

Na temelju tih i drugih zasluga u krajiškoj službi Laudon je stekao uvjete za napredovanje u vojnoj hijerarhiji. U lipnju 1750. unaprijeđen je u čin bojnika i premješten u Bunić blizu osmanske granice, gdje je preuzeo zapovjedništvo nad ličkim kordonom.³³ Dvije godine poslije Scherzer je u Beču predložio njegovo

---

²⁸ Sredinom 18. stoljeća na prostoru Hrvatsko-slavonske vojne krajine uprava se reorganizirala i pojednostavnjivala, što je rezultiralo ukidanjem sustava kapetanija i osnivanjem pukovnija, vojnih, ali ujedno i upravno-teritorijalnih jedinica. Karlovački generalat reorganiziran je 1746. uspostavljanjem Ličke, Otočke, Ogulinske i Slunjske pukovnije. Detaljnije o cijelom procesu vidi u: Karl Kaser, *Slobodan seljak i vojnik. Povojačenje agrarnog društva u Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini (1535-1881.)*, sv. 2: *Povojačeno društvo (1754-1881.)*, prev. Josip Brkić (Zagreb: Naprijed, 1997), 13-16.

²⁹ Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 63.

³⁰ Janko, *Laudon's Leben*, 17-18; Malleson, *Loudon*, 28. Prilikom sklapanja braka Laudon je prešao na katoličanstvo da bi bio iste vjeroispovijesti kao i supruga. Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 66.

³¹ Detaljnije o terezijanskim vojnim reformama na krajiškom prostoru, prvenstveno na području Ličke pukovnije, vidi u: Juraj Balić, „Lička krajiška pješačka pukovnija u razdoblju od 1736. do 1809. godine” (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2019), 157-165.

³² Janko, *Laudon's Leben*, 19-20; Malleson, *Loudon*, 29.

³³ Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 63. Prema Frasu, Laudon je unaprijeđen u čin bojnika 1748. godine. Malleson navodi 1750., a Janko ne navodi godinu, nego samo kaže da se to dogodilo nakon povratka s vojnih vježbi u Pešti. Usp. Franz de Paula Julius Fras, *Cjelovita topografija Karlovačke vojne*

napredovanje u potpukovnički čin, koji mu je Dvorsko ratno vijeće i dodijelilo 20. travnja 1753. godine.³⁴ U jednom Scherzerovu izvješću, datiranom 30. lipnja 1753., osim pohvala za njegovo uzorno izvršavanje vojnih dužnosti navedeno je da je uspio dovesti u red ličke krajišnike, među kojima uživa ne samo popularnost nego i strahopoštovanje,³⁵ jednako kao što je Trenck uživao strahopoštovanje među pandurima.

Osim što je sudjelovao u provođenju vojnih i društvenih reformi na ličkom prostoru, zabilježen je i njegov angažman na gospodarskom planu. Njegovom inicijativom nedaleko od Bunića zasađena je hrastova šuma od oko 400 jutara, koja je još i danas poznata pod nazivom „Laudonov gaj”, a znakovito je da je drvorede dao postaviti po uzoru na formaciju vojske sastavljene od prethodnice, glavnoga dijela i zaštitnice.³⁶ Međutim, dok su mu se u vojnoj karijeri tijekom boravka u Lici nizali uspjesi, Laudonov obiteljski život bio je ispunjen tragedijama, baš kao i život njegova nekadašnjega pandurskog zapovjednika.³⁷ Naime, 1752. i 1753. izgubio je dva sina, Antona Petra i Leopolda Franza, o čemu svjedoči kameni natpis na crkvi u Buniću koji je Laudon dao podignuti sinovima u spomen.³⁸

Početak Sedmogodišnjega rata

Novi sukob između Habsburške Monarhije i Kraljevine Pruske izbio je u ljeto 1756. iznenadnom provalom pruskih snaga na teritorij Kneževine Saske, habsburškoga saveznika. Austrijske postrojbe počele su se okupljati na području Češke i Moravske, očekujući invaziju pruskoga kralja.³⁹ Tom su prilikom tisuće krajišnika iz Hrvatsko-slavonske vojne krajine upućene na bojište, ali na Laudonovo veliko razočaranje, njegovo ime nije se našlo na popisu zapovjednika koji su trebali s ličkim krajišnicima krenuti u vojni pohod. Prema tumačenju biografa, razlog je bio nesklonost njegovih nadređenih zapovjednika, točnije glavnoga za-

---

krajine, prev. Zlata Derossi, prijevod redigirao, preveo latinske tekstove i prepjevao njemačke stihove Anton Benvin (Gospić: Ličke župe, 1988), 173; Janko, *Laudon's Leben*, 20; Malleison, *Loudon*, 29.

³⁴ Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 64. Janko tumači da se radilo o činu 2. pukovnika. Janko, *Laudon's Leben*, 20. To bi značilo da se u tom trenutku u Ličkoj pukovniji nalazila osoba koja je već imala potpukovnički čin, a po načelu seniorstva imala je prednost nad Laudonom. Nažalost, ova se tvrdnja ne može provjeriti u vojnim popisima Ličke pukovnije jer najraniji sačuvani primjerci tih dokumenata potječu iz 1757., kad je Laudon već dosegao čin pukovnika.

³⁵ Kunisch, *Feldmarschall Loudon*, 64-65.

³⁶ Janko, *Laudon's Leben*, 19-20; Malleison, *Loudon*, 29. Više o Laudonovu gaju vidi u: Marko Vukelić, „Laudonov gaj”, *Šumarski list* 125 (2001), br. 7-8: 425-436.

³⁷ Trenck je do 1737. izgubio suprugu i četvero djece. Buczynski, *Memoari baruna Franje Trencka*, 124.

³⁸ Janko, *Laudon's Leben*, 17-18.

³⁹ Više o samom početku rata vidi u: Franz A. J. Szabo, *The Seven Years War in Europe, 1756-1763* (London; New York: Routledge, 2008), 36-41.

povjednika Karlovačkoga generalata i pukovnika-vlasnika Ličke pukovnije Benvenuta Sigmunda grofa Petazzija i ličkoga pukovnika Franza Vele.⁴⁰

Laudon nikako nije želio propustiti priliku za stjecanje ratne slave, pa se samoinicijativno zaputio u Beč da pronađe slobodno mjesto u nekoj drugoj postrojbi, što su njegovi nadređeni okarakterizirali kao neposlušno i buntovno ponašanje. Moglo bi se reći da je postupao u Trenckovu duhu, a kao i u slučaju pandurskoga zapovjednika na početku Rata za austrijsko nasljeđe, Laudonu se sreća nasmiješila dolaskom u habsburšku prijestolnicu.⁴¹ Marija Terezija namjeravala je poslati zbor lakih trupa carskoj vojsci, koja se u tom trenutku počela podizati zbog upada pruskoga kralja na teritorij Kneževine Saske, jedne od zemalja Svetoga Rimskog Carstva. Pronalazak prikladnoga zapovjednika koji će predvoditi taj zbor povjerala je državnom kancelaru Wenzelu Antonu princu Kaunitz-Rietbergu (1753. – 1792.). Laudonov poznanik iz Rusije, koji je tada radio u habsburškoj službi, preporučio ga je Kaunitzu, koji ga je i prihvatio. Budući da se proces podizanja carske vojske odužio, Laudon je na čelu 2. bataljuna Ličke pukovnije⁴² u rujnu 1756. upućen u Češku, gdje se trebao pridružiti vojsci maršala Maximiliana Brownea.⁴³

⁴⁰ Pezzl navodi da nije poznat razlog Petazzijeva strogoga protivljenja da se Laudon pridruži vojnom pohodu, a Malleson i Janko spominju zavist koju je Laudonov vojni talent izazvao kod njegovih nadređenih, zbog čega su mu nastojali uskratiti mogućnost daljnega uzdizanja u vojnoj hijerarhiji na temelju ratnih zasluga. Usp. Malleson, *Loudon*, 39; Janko, *Laudon's Leben*, 19-20; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 38. No, u obzir treba uzeti još jednu činjenicu koja je navedena u djelima Mallesona i Janka, a odnosi se na Petazzijevo obrazloženje da „Laudon nije ni sposoban za rat niti raspolaže sredstvima za nabavu potrebne opreme”. Budući da je Petazzi kao pukovnik-vlasnik bio zadužen za opremanje bataljuna za vojni pohod, vjerojatno nije raspolagao s dovoljno sredstava za opremanje dvaju bataljuna, a zapovjedništvo nad bataljunom koji je bio namijenjen za odlazak na bojište povjerio je glavnom zapovjedniku pukovnije, pukovniku Veli.

⁴¹ Trenck je početkom 1741. stigao u Beč, gdje se pred Dvorskim ratnim vijećem branio od optužbi koje su protiv njega podnesene u Slavonskom generalatu. Nakon što je njegov slučaj bio riješen, primljen je u audijenciju kod habsburške vladarice, koja je tom prilikom prihvatila njegovu ponudu za podizanje Pandurskoga dobrovoljačkog zbora. Buczynski, *Memoari baruna Franje Trencka*, 151-153.

⁴² Svaka krajiška pukovnija u to je vrijeme bila sastavljena od četiri bataljuna, izuzev Ličke pukovnije, koja je raspolagala s čak šest bataljuna. U pravilu je u vojni pohod trebao biti upućen po jedan bataljun iz svake pukovnije, a čini se da je Laudonovom inicijativom to pravilo modificirano u slučaju Ličke pukovnije. Balić, „Lička krajiška pješačka pukovnija”, 166, 171.

⁴³ Janko, *Laudon's Leben*, 26-27; Malleson, *Loudon*, 39-41; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 38-41. Maximilian Ulysses grof Browne barun Camus i Mountany (1705. – 1757.) bio je potomak irskoga plemstva koji je ostvario uspješnu vojnu karijeru u službi habsburških vladara. Na temelju ratnih zasluga u raznim ratovima brzo je napredovao u vojnoj hijerarhiji: 1735. unaprijeđen je u čin general-bojnika, 1739. u podmaršala, 1747. u generala topništva i 1753. u maršala. Nakon zadobivenih rana u bitci kod Praga 6. svibnja 1757. umro je u češkoj prijestolnici 26. lipnja iste godine. Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, sv. 2 (1857), 161-164, pristup ostvaren 15. 10. 2021., <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11806&viewmode=fullscreen&scale=3.33&rotate=&page=163>.

Laudon je sudjelovao u prvoj velikoj bitci toga rata, koja se odigrala kod češkoga sela Lobositz (Lovosice) 1. listopada 1756. godine.⁴⁴ Tom prilikom nije zapovijedao samo ličkim nego i ogulinskim bataljunom smještenim na brdu Lobosch, a lički pukovnik Vela s nekoliko stotina banskih i ličkih krajišnika predvodio je izvidnicu. Oko 2 sata ujutro patrola ličkih krajišnika sukobila se s pruskom izvidnicom, što je označilo početak sukoba. Potom je u 7 sati započeo prvi od nekoliko pruskih pokušaja zauzimanja Loboscha. Tek nakon osam sati iscrpljujuće borbe branitelji su, lišeni streljiva, uzmaknuli pred Prusima. Na to brdo Prusi su potom dopremili svoje topništvo i otvorili vatru na austrijske postrojbe smještene kod Lobositza.⁴⁵

Dok su Prusi slavili pobjedu u prvoj bitci toga rata, maršal Browne iskoristio je povoljan trenutak i organizirao ekspedicijski zbor koji je imao zadatak pokušati osloboditi sasku vojsku utaborenu kod Pirne. Prethodnicu toga zbora, sastavljenog od oko 8000 vojnika, činilo je oko 2000 krajišnika pod Laudonovim zapovjedništvom. Pothvat se na kraju pokazao neuspješnim jer je saska vojska kapitulirala prije dolaska Austrijanaca, a potom je pridružena pruskim snagama. Štoviše, pri povratku se austrijski zbor našao u opasnosti jer su mu Prusi namjeravali presjeći put, pa su u tu svrhu gradili most za brzi prelazak svojih trupa preko rijeke Labe kod češkoga mjesta Tetschen (Děčín). U ostvarivanju toga plana spriječio ih je Laudon, koji je na čelu 500 ličkih krajišnika i husara tijekom noći 17./18. listopada 1756. izveo napad na taj položaj i natjerao u bijeg dva pruska husarska eskadrona koja su se tamo nalazila, prilikom čega je zarobio 100 njihovih konja.⁴⁶ Radilo se o prvoj Laudonovoj akciji u stilu „maloga rata” u tom ratnom sukobu. Sljedećih godina nastavit će se nizati slični pothvati u kojima će koristiti iskustvo stečeno služeći u Pandurskom zboru i Ličkoj pukovniji te ratne vještine krajišnika.

Laudonov „mali rat”

Dolaskom zime ratne aktivnosti su obustavljene, a pruski i austrijski vojnici povukli su se u zimske logore. Duž austrijske granice uspostavljen je kordon koji su čuvale lake trupe, a Laudonu je povjereno zapovjedništvo nad dijelom koji se pro-

---

⁴⁴ Nakon okupacije Saske vojska Fridrika II. upala je na češki teritorij, gdje su joj ususret došle austrijske snage pod vodstvom maršala Brownea. Radilo se zapravo o manjoj bitci kojom je Browne kanio Fridrika II. zadržati na desnoj obali Labe da bi mogao provesti plan oslobađanja saske vojske utaborene kod Pirne, koju su okružile pruske snage. Zato Browne u bitku nije uključio glavninu svoje vojske, nego se nakon sukoba austrijske prethodnice s Prusima odlučio povući s bojišta. Detaljnije o bitci usp. Christopher Duffy, *The Army of Maria Theresa. The Armed Forces of Imperial Austria 1740-1780* (North Pomfret, VT; Vancouver; London: David & Charles, 1977), 171-173; Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 42-44.

⁴⁵ Janko, *Laudon's Leben*, 28; Malleison, *Loudon*, 47. Detaljnije o ulozi krajišnika u bitci kod Lobositza vidi u: Balić, „Lička krajiška pješačka pukovnija”, 172-173.

⁴⁶ Janko, *Laudon's Leben*, 28; Malleison, *Loudon*, 48-50; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 42.

stirao uz granicu prema Lužicama, točnije saskom teritoriju koji su okupirali Prusi. Međutim, njegov zadatak nije bio samo štititi austrijski teritorij od mogućih pruskih upada nego i po mogućnosti poduzimati napade na neprijateljske položaje i na taj ih način držati u stanju neprestane nesigurnosti. Početkom 1757. zabilježena su dva takva pothvata usmjerena na pruske položaje između lužičkih mjesta Zittau i Görlitz u kojima se koristila snaga i izdržljivost krajišnika.⁴⁷ Na prvi dan nove 1757. godine Laudon je sudjelovao u napadu usmjerenom na mjesta Marienthal, Ostritz, Laib (Leuba) i Radmeritz (Radomierzycy). Iz ratnih izvješća doznajemo da je u tom napadu korišteno kombinirano djelovanje različitih krajiških vojnih jedinica, točnije grenadira⁴⁸, pješaka i husara⁴⁹. Laudon je predvodio elitne jedinice grenadira u glavnome napadu, a prilikom povratka austrijskih snaga važnu ulogu imali su karlovački husari, čijom je intervencijom odbijen napad Prusa.⁵⁰

Sljedeći napad na pruske položaje u Lužicama izveden je 19./20. veljače 1757. godine. Ovoga puta brojnije austrijske snage izvele su napad iz tri smjera na utvrđeni grad Hirschfeld (Hirschfelde). Znakovito je da su se krajiške skupine nalazile u svakoj od tih grupa, što govori o njihovoj važnoj ulozi u pothvatima te vrste. Manji krajiški odredi imali su zadatak izvesti lažne napade i na okolna mjesta da bi Prusima odvratili pozornost od glavnoga napada. Čini se da je jednim takvim odredom zapovijedao i lički pukovnik Vela. Samom Laudonu povjeren je najteži zadatak – zauzimanje redute smještene ispred grada koju su branila dva topa i 70 pruskih pješaka. Predvođeni 200 ličkih krajiških grenadira, 200 krajiških pješaka i 300 linijskih pješaka te uz potporu eskadrona karlovačkih husara kojima je zapovijedao pukovnik Max Joseph barun Mittrowsky, Laudon je prešao zaleđenu

⁴⁷ Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 43.

⁴⁸ Grenadiri kao elitni vojnici prvi se put javljaju u habsburškoj vojsci početkom 18. stoljeća. Osim po visini, snazi i neustrašivosti, bili su prepoznatljivi po svojim izduženim kapama od medvjedege krzna i zakrivljenim sabljama, a koristili su se kao jurišne trupe koje su bacale granate na neprijatelja. Nakon Rata za austrijsko nasljeđe grenadirske satnije izdvojene su iz pješačkih pukovnija i organizirane kao posebne elitne postrojbe, a u krajiškim pukovnijama istovremeno su uvedene po dvije grenadirske satnije. Usp. Basset, *For God and Kaiser*, 116-117; Duffy, *The Army of Maria Theresa*, 63-64, 70.

⁴⁹ Husari su bili laki konjanici koji su se najčešće koristili za izviđanje, a u bitkama za brze i iznenadne napade koji su trebali izazvati pomutnju u neprijateljskim redovima. Prva regularna husarska pukovnija uspostavljena je u habsburškoj vojsci 1688., a na početku Sedmogodišnjega rata bilo ih je ukupno dvanaest. Tome treba pribrojiti i četiri krajiške husarske pukovnije koje su između 1746. i 1750. utemeljene na području Hrvatsko-slavonske vojne krajine. Usp. Duffy, *Instrument of War*, 290-298; Duffy, *The Army of Maria Theresa*, 95-99.

⁵⁰ Austrija (dalje: AT) – Österreichisches Staatsarchiv/Kriegsarchiv (dalje: OeStA/KA) – Feld Akten (dalje: FA) – Alte Feld Akten (dalje: AFA) – Haupt Reihe (dalje: HR), kut. 623, 1757-13-685, str. 19-20. Usp. Janko, *Loudon's Leben*, 29-30; Malleson, *Loudon*, 50. U ovome pothvatu sudjelovalo je šest miješanih krajiških satinja iz Ličke i Slunjske pukovnije pod vodstvom pukovnika Wenzela Matthiasa Kleefeldta i potpukovnika Leopolda grofa Herbersteina i Laudona te 200 karlovačkih husara kojima su zapovijedali pukovnik Max Joseph barun Mittrowsky i potpukovnik Martin Knežević. Franz Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze, aus Originallquellen und Quellenwerken geschöpft*, sv. 2 (Beč: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1875), 409.

rijeku Nisu i uspješno zauzeo redutu. Iako se prema vijestima iz Beča koje su pre-nijele britanske novine moglo zaključiti da se radilo o uspješnom pothvatu, pruski izvori i druga povijesna djela upućuju na to da je austrijski uspjeh bio samo djelomičan. Naime, od tri napada jedino je Laudonov bio uspješan, a druga dva su odbijena, što je na kraju i Laudonove snage prisililo na povlačenje.⁵¹

U svakom slučaju, cilj tih aktivnosti nije bilo osvajanje teritorija, nego samo nanošenje štete i širenje panike u neprijateljskim redovima. U tom pogledu Laudonovi pothvati bili su uspješni, što je i austrijski vojni vrh uvažavao te ga propisno nagradio za njegovu požrtvovnost. Nakon prve akcije Laudon je uzdignut na rang pravoga potpukovnika, a nedugo nakon akcije kod Hirschfelda, 17. ožujka 1757. unaprijeđen je u pukovnika.⁵² No napredovanje mu nije omogućilo i preuzimanje glavnoga zapovjedništva u Ličkoj pukovniji jer je tu funkciju obnašao pukovnik Vela, pa je u vojnim popisima Ličke pukovnije Laudon te godine naveden kao „pukovnik u funkciji potpukovnika” (*Obrist qua Obristlieutenant*).⁵³

U proljeće 1757. Fridrik II. ponovno je krenuo u napadački prodor na češko tlo. Pred Pragom je 6. svibnja izvojevao veliku pobjedu nad austrijskom vojskom, koja se potom povukla unutar zidina prijestolnice Češkoga Kraljevstva.⁵⁴ Usljedita je višetjedna pruska opsada popraćena neprekidnim bombardiranjem grada. Dakako, austrijski branitelji nisu mirovali, nego su tijekom opsade poduzimali manje napade na pruske položaje oko grada. U jednom takvu noćnome napadu 23./24. svibnja Laudon je predvodio krajišnike na utvrđene pruske položaje kod tzv. Mansfeldovih vrtova. Krajišnici su se popeli jedni drugima na ramena i tako preskočili zidine te se upustili u borbu s pruskim vojnicima. Međutim, pothvat je neslavno propao nakon što su grenadiri⁵⁵ neoprezno bacili granate unutar zidina, usmrivši na taj način više austrijskih nego pruskih vojnika. Zbog velikih gubitaka i izostanka potpore Laudon se povukao izgubivši 100 ljudi.⁵⁶

⁵¹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-621a i 1757-13-621c; *Pue's Occurrences* (Dublin), 15.-19. 3. 1757., 1; *The Derby Mercury* (Derby), 11.-18. 3. 1757., 2. Usp. Janko, *Laudon's Leben*, 32-33; Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 409-410.

⁵² Janko, *Laudon's Leben*, 33.

⁵³ AT-OeStA/KA – Personalia (dalje: Pers) – Musterlisten (dalje: MLST), Grenzfanterieregiment Nr. 1, kut. 5481, Standes Tabellen 1757-1759.

⁵⁴ Tijekom bitke kod Praga Laudon je s ličkim i varaždinskim krajišnicima bio smješten na uzvišenju, točnije na brežuljku Hloupetin. Iako su se krajišnici našli na poziciji koja je trebala biti povoljna za obranu, teren je bio nepogodan za izgradnju reduta i postavljanje topova. Nakon uzastopnih pruskih napada Laudon i krajišnici premjestili su se na brdo Žižkov, s kojega su pokrivali povlačenje austrijskih vojnika unutar gradskih zidina. Balić, „Lička krajiška pješačka pukovnja”, 176-177.

⁵⁵ Ne može se sa sigurnošću potvrditi je li se radilo isključivo o krajiškim grenadirima ili o miješanoj postrojbi linijskih i krajiških grenadira.

⁵⁶ Janko, *Laudon's Leben*, 35; Malleson, *Loudon*, 57. U britanskim novinama taj događaj opisan je kao vrlo krvav (*a very bloody attack*), u kojem su lički krajišnici „sasjekli” (*cut to pieces*) veliki pruski odred koji se sklonio u obližnje zgrade. *Pue's Occurrences*, 18.-21. 6. 1757., 1.

Međutim, situacija se drastično promijenila nakon velike austrijske pobjede nad Prusima 18. lipnja 1757. u bitci kod Kolína, udaljenog oko 60 km od Praga, što je prisililo Fridrika II. da prekine opsadu i započne povlačenje svojih trupa. Austrijske snage koje su se nalazile unutar zidina Praga brzo su krenule u napad na pruske položaje. Već 20. lipnja Prusi smješteni na Bijeloj gori (Weißen Berg / Bílá hořa) pretrpjeli su velike gubitke, a pri povlačenju su ih progonile Laudonove snage, koje su uspjele zarobiti 400 vojnika i pet časnika te zaplijeniti sedam topova.⁵⁷ Uslijedila je opća potjera za pruskim snagama koje su se u više većih skupina povlačile prema Saskoj, a Laudonu je u tu svrhu dodijeljeno zapovjedništvo nad zborom koji se sastojao od četiri grenadirske satnije, 2000 krajišnika i 600 husara.⁵⁸ Tijekom lipnja i srpnja iste godine Laudon i krajišnici sudjelovali su u brojnim akcijama u kojima su napadali pruske položaje i presretali pruske konvoje koji su prevozili ranjenike, opskrbu te ratnu opremu. Primjerice, 1. srpnja kod mjesta Welemin (Velemín) blizu sasko-češke granice napadnut je pruski konvoj koji se sastojao od čak 120 kola natovarenih ratnom opremom. Laudonove snage nanijele su velike gubitke pruskom bataljuni koji je branio konvoj, a uspjele su i zaplijeniti dio kola.⁵⁹ Osim toga Laudon i krajišnici presretali su brodove na rijeci Labi koji su prevozili ratnu opremu, kao i brodove koji su iz Dresdena dovozili potrebnu opskrbu Prusima u Češkoj.⁶⁰ U tim pothvatima pruskoj je strani nanesena golema materijalna šteta, što je imalo posljedice na koheziju unutar vojnih redova. Vijesti o nestašici živežnih namirnica prisiljavale su pruskoga kralja da što prije napusti češko tlo, a povećani broj dezertera prijetio je raspadu vojne sile.⁶¹

Zbog uspjeha u tim akcijama Laudon i krajišnici stekli su negativnu reputaciju kod Prusa, a jedan događaj posebno je doprinio tome. Početkom srpnja 1757. Laudonove snage presrele su konvoj koji je prevozio pruske ranjenike, a među njima je bio i general-bojnik Christoph Manstein⁶². U britanskim novinama osu-

---

⁵⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-685, str. 161-162.

⁵⁸ Janko, *Laudon's Leben*, 36.

⁵⁹ *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser* (Manchester), 19.-26. 7. 1757., 1. Usp. Janko, *Laudon's Leben*, 38.

⁶⁰ *Harrop's Manchester Mercury and General Advertiser* (Manchester), 2.-9. 8. 1757., 2; *Jackson's Oxford Journal* (Oxford), 6. 8. 1757., 2; *Pue's Occurrences*, 26.-30. 7. 1757., 1; *The Leeds Intelligencer* (Leeds), 9. 8. 1757., 2; *The Sussex Weekly Advertiser* (Lewes), 25. 7. 1757., 4.

⁶¹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-637; *Harrop's Manchester Mercury and General Advertiser*, 2.-9. 8. 1757., 2; *Pue's Occurrences*, 9.-13. 8. 1757., 1; *The Leeds Intelligencer*, 9. 8. 1757., 2. Štoviše, jedno izvješće datirano 10. kolovoza 1757. navodi da je Laudon dao objaviti patente kojima je dao do znanja da prekida s praksom izručivanja dezertera Prusima. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-679, str. 67.

⁶² Christoph Hermann Manstein (1711. – 1757.) rođen je u Sankt Peterburgu, a 1726. stupio je u pruski kadetski zbor. Godine 1736. bez službenoga prekida napušta prusku vojnu službu i prelazi u rusku, gdje se zadržao do 1745., kad se ponovno pridružuje pruskoj vojsci. Fridriku II. predao je 1751. svoj rukopis u kojem je opisao doživljaje i iskustvo u ruskoj vojnoj službi, koji je i u današnje vrijeme

đuje se ponašanje krajišnika (*Pandours and Croats*) koji su na barbarski način ubili toga generala i druge pruske časnike te im skinuli svu odjeću, a k tome i opljačkali neka saska sela.⁶³ Potrebno je istaknuti da je u vrijeme napada ranjeni Manstein iskočio iz kola i borio se do smrti da ne bi pao u zarobljeništvo.⁶⁴ U očima pruskoga kralja zbog toga i drugih sličnih pothvata stvorena je negativna slika o krajišnicima, kao i o njihovu vođi Laudonu, „pristaši” (*Parteigänger*) „maloga rata” koji nije sposoban ni za kakve druge akcije osim prepada, među kojima je ovaj na konvoj u kojemu se nalazio Manstein bio vrhunac.⁶⁵ Međutim, iako Laudonove akcije nisu naišle na divljenje kod pruskoga kralja, svakako ih je cijnila habsburška vladarica, koja ga je 25. kolovoza 1757. uzdigla u rang general-bojnika.⁶⁶

Znakovito je da se u pruskim izvorima, kao i u britanskim novinama kad su prenosile vijesti iz pruskih izvora, povremeno javljaju termini *Panduren/Banduren* koji su se odnosili na krajišnike.⁶⁷ Često se radilo o događajima u kojima su sudjelovali krajišnici pod Laudonovim zapovjedništvom, točnije zimskim prepadima na pruske položaje u Lužicama i presretanju pruskih konvoja prilikom povlačenja nakon poraza kod Kolína,⁶⁸ ali i o drugim akcijama u kojima su krajišnici djelovali pod vodstvom drugih austrijskih zapovjednika.⁶⁹ Manja je vjerojatnost da su se ti nazivi održali zbog prisutnosti nekadašnjega pandurskog satnika, a veća zbog same naravi tih akcija. Radilo se o pothvatima koji su nanosili ozbiljnu štetu pruskoj strani, prije svega u logističkom smislu. Iako su u mnogim vojnim aspektima Prusi nadmašivali Austrijance, nisu mogli pronaći prikladno rješenje za „mali rat”. Štoviše, taj način borbe u pruskim je očima percipiran kao neča-

---

važan povijesni izvor. Joachim Niemeyer, „Manstein, Christoph Hermann von”, u: *Neue deutsche Biographie*, sv. 16 (Berlin: Duncker & Humblot 1990), 83-84, pristup ostvaren 15. 10. 2021., <https://daten.digital-e-sammlungen.de/0001/bsb00016334/images/index.html?id=00016334&groesser=&fi-p=eayaxsfdfrsdrxdsydewqrsfsdreaya&no=2&seite=95>.

⁶³ *Jackson's Oxford Journal*, 23. 7. 1757., 1; *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser*, 19.-26. 7. 1757., 1; *The Scots Magazine*, siječanj 1758., 9.

⁶⁴ Janko, *Laudon's Leben*, 36-38; Malleson, *Loudon*, 59-61.

⁶⁵ Janko, *Laudon's Leben*, 38. Zanimljivo, Fridrik II. kasnije je glavnu krivnju za poraz kod Kolína pripisao upravo Mansteinu. Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 67.

⁶⁶ Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 65. Kurira koji je Laudonu nosio patent o dodjeli generalskoga čina presrela je pruska patrola 19. rujna 1757. godine. Međutim, Fridrik II. odlučio je Laudonu poslati tu ispravu, uz čestitke na promaknuću, što pokazuje da ga je pruski kralj ipak poštovao kao vojnika. *The Sussex Weekly Advertiser*, 17. 10. 1757., 1; Janko, *Laudon's Leben*, 43.

⁶⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-637; *Harrop's Manchester Mercury and General Advertiser*, 12.-19. 7. 1757., 4; *Jackson's Oxford Journal*, 23. 7. 1757., 1; *The Derby Mercury*, 15.-22. 7. 1757., 2; *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser*, 19.-26. 7. 1757., 1.

⁶⁸ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-621a i 1757-13-621c; *Jackson's Oxford Journal*, 23. 7. 1757., 1; *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser*, 19.-26. 7. 1757., 1; *The Scots Magazine*, siječanj 1758., 9.

⁶⁹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-637.

stan, o čemu svjedoči izvješće jednoga pruskog husara o akciji kod Hirschfelda. U dokumentu je istaknuto da su krajišnici (*Panduren*) prilikom topovske paljbe ostali ležati na trbusima (*auf den Bauche liegen*), a u juriš na redutu krenuli su tek nakon što im je ponestalo patrona za muškete.⁷⁰

Sredinom kolovoza 1757. Laudon se konačno pridružio carskoj vojsci koja se nalazila na saskom teritoriju.⁷¹ Sa sobom je poveo pomoćni zbor sastavljen od 4000 krajišnika, dvije husarske pukovnije i dva grenadirska bataljuna.⁷² Prema podacima iz izvora može se zaključiti da je glavni zadatak Laudona i njegovih vojnika bilo prikupljanje živežnih namirnica i novca od stanovnika Kneževine Saske. Zapravo se radilo o zadaći sličnoj onoj povjerenoj Trencku desetljeće prije, kad je na francuskom tlu ubirao ratnu kontribuciju.⁷³ Iako je ubiranje novca i hrane možda trebalo služiti potrebama uzdržavanja carske vojske, čini se da je bilo važnije uskratiti pruskoj strani materijalna sredstva. Tako izvješće iz Dresdena od 22. kolovoza 1757. otkriva da je Laudon u Freibergu naredio stanovnicima toga grada i obližnjih mjesta da više ne donose poreze pruskom ubiraču u Torgau nego Austrijancima, koji će ih proslijediti poljskom kralju.⁷⁴ Nadalje, izvješće iz glavnoga stožera austrijske vojske u mjestu Kleinschönau (Sieniawka) od 23. kolovoza 1757. tumači da je Laudon na saskom području zauzeo prusko skladište žita i zobi, od čega je dio prodao u pola cijene, a dio podijelio ženama saskih vojnika. U istome novinskom članku navedeno je da Prusi pod prijetnjom pustošenja zahtijevaju kruh od obližnjih sela,⁷⁵ što potvrđuje Laudonovu uspješnost u izvršavanju zadatka.

U rujnu je prisutnost Laudona i njegova zbora zabilježena blizu mjesta Schwarzenbach am Wald kod Tiriške šume, gdje je ubirao 2000 porcija kruha od jednoga lokalnog sela, zatim u Gothi i Zwenkau.⁷⁶ U listopadu su se našli u Alten-

---

⁷⁰ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-621a.

⁷¹ Carski sabor u Regensburgu 27. siječnja 1757. službeno je objavio izopćenje Fridrika II. iz Svetoga Rimskog Carstva i odobrio caru da podigne carsku vojsku, koja je stavljena pod zapovjedništvo maršala Sachsen-Hildburghausena. Carska vojska zajedno s francuskim saveznicima usredotočila se na oslobađanje Kneževine Saske, koja se nalazila pod pruskom okupacijom. Više o tome vidi u: Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 83-85.

⁷² Janko, *Laudon's Leben*, 40.

⁷³ Detaljnije o tome vidi u: Šišić, *Franjo barun Trenk*, 141.

⁷⁴ *The Leeds Intelligencer*, 13. 9. 1757., 1; *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser*, 6.-13. 9. 1757., 1. Poljski kralj tada je bio August III. (1733. – 1763.), koji je ujedno bio saski knez izbornik pod imenom Friedrich August II. (1733. – 1763.). „August III.”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”), pristup ostvaren 30. 4. 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4606>.

⁷⁵ *Jackson's Oxford Journal*, 17. 9. 1757., 2.

⁷⁶ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-682, str. 20, 28, 49.

burgu,⁷⁷ potom u Naumburgu, gdje je zaplijenjena znatna količina novca,⁷⁸ i u Jeni.⁷⁹ Kao što je evidentno, Laudonov je zbor neprestano bio u pokretu s ciljem prikupljanja raznih materijalnih sredstava. Zanimljivo, u analiziranoj izvornoj građi nisu pronađene vijesti o ekscesima Laudonovih trupa, štoviše u jednome novinskom članku mogu se pronaći riječi hvale. Sredinom listopada Laudon je sa svojim zborom stigao pred Gothu, što je kod tamošnje grofice izazvalo strah da će opljačkati njezin dvorac. No ubrzo je promijenila mišljenje zaključivši da su ti vojnici dobrog ponašanja, a njihov zapovjednik čovječan (*humane*).⁸⁰

Jedan od najvažnijih Laudonovih pothvata tijekom Sedmogodišnjega rata koji se ubrajao u kategoriju „maloga rata” odigrao se krajem lipnja 1758. U proljeće te godine pruski kralj još je jednom poduzeo ofenzivni pohod na habsburški teritorij, ali ovoga puta cilj nije bilo zauzimanje češke prijestolnice nego središta pokrajine Moravske – Olmütza (Olomouc). Nakon prelaska šlesko-češke granice pruska je vojska bez otpora stigla do moravskoga središta i započela s opsadom sredinom svibnja. Austrijska vojska pod zapovjedništvom maršala Leopolda Josepha grofa Dauna (1705. – 1766.) nalazila se u blizini, ali maršal se nije usudio napasti Pruse, nego se utvrđivao na različitim položajima zapadno i južno od Olmütza da bude spreman dočekati njihov napad. Fridrik II. računao je na austrijsku nesklonost poduzimanju napada te je bez straha nastavio s opsadom Olmütza. No, opasda se nije odvijala prema željenom planu. Nakon gotovo mjesec dana Prusi su postigli skroman napredak u smislu približavanja gradskim zidinama, a zalihe topovskoga streljiva i hrane bile su gotovo pri kraju.⁸¹ Daun je primio vijest da se sa sjevera prema moravskom središtu sprema zaputiti pruski konvoj od oko 4000 kola natovarenih streljivom i drugom ratnom opremom, zatim živežnim namirnicama, uniformama te novcem. Konvoj je štitilo 8000 pruskih vojnika, od čega 1100 konjanika, a ususret im je iz Olmütza upućen general-poručnik Hans Joachim Zieten na čelu sa 3000 pruskih pješaka i konjanika.⁸²

Zadatak presretanja toga konvoja povjeren je general-bojnicima Laudonu i Josipu grofu Šiškoviću⁸³. U oba zbora kojima su zapovijedali našlo se po 1000 krajišni-

⁷⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 623, 1757-13-682, str. 59.

⁷⁸ *Pue's Occurrences*, 29. 10. – 1. 11. 1757., 1.

⁷⁹ *Pue's Occurrences*, 25.-29. 10. 1757., 1; *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser*, 25. 10. 1757., 2.

⁸⁰ U istom članku opisano je kako su francuski vojnici, koji su prije stigli na tu lokaciju, prije odlaska zahtijevali da iskoriste svoje pravo na pljačku. *Pue's Occurrences*, 8.-11. 10. 1757., 1; *The Newcastle Courant* (Newcastle upon Tyne), 8. 10. 1757., 2; *The Scots Magazine*, siječanj 1757., 531.

⁸¹ Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 137-140.

⁸² AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 656, 1758-13-10½.

⁸³ Josip grof Šišković (1719. – 1783.) započeo je vojnu karijeru u službi habsburških vladara u dobi od 19 godina. Istaknuo se u bitci kod Kolína 1757., za što je nagrađen napredovanjem u čin general-bojnika, kao i Velikim križem Vojnoga reda Marije Terezije, čime je postao prvi časnik hrvatskoga podrijetla koji je dobio to odlikovanje. Godine 1760. imenovan je zapovjednikom glavnoga stožera, a 1763.

ka.⁸⁴ Laudon je dobio naredbu izbiti na glavni put prema Olmützu kod mjesta Hof (Dvorce) i sjediniti se sa snagama pod zapovjedništvom petrovaradinskoga potpukovnika Karla grofa Lanjusa.⁸⁵ Šišković se sa svojim snagama trebao smjestiti oko 15 km južnije od Laudonova položaja, točnije kod mjesta Stadt Liebe (Libavá), te pripremiti zasjedu i u dogovoru s Laudonom napasti pruski konvoj kod Domstadtla (Domašov nad Bystricí). Dana 27. lipnja do Laudona je stigla vijest da se pruskom konvoju približavaju pomoćne snage iz okolice Olmütza, pa je naredio ubrzani pokret. Sljedećega dana Laudonove snage zauzele su obrambeni položaj kod Gundersdorfa (Guntramovice), gdje su dočekale pruski konvoj. Prema Laudonovu iskazu, pruski napadi odbijeni su pet puta, ali zbog straha od pristizanja pomoćnih pruskih snaga, kao i zbog činjenice da se Šišković približavao dogovorenom položaju, Laudon se odlučio povući. U tom sukobu izgubio je 560 vojnika, od čega ih je 200 palo u zarobljeništvo, a izgubljen je i jedan top. No, šteta je učinjena. Krajišnici su opljačkali dvojica kola natovarena novcem, a znatan ih je dio bio onesposobljen za daljnje kretanje budući da su se mnogi seljaci-vozači razbježali tijekom sukoba.⁸⁶

Dana 30. lipnja Šiškovićeve snage dočekale su Pruse kod Domstadtla. U početku sukoba Prusi su bili u prednosti, ali preokret je donio napad draguna i krajišnika na pruske bokove i leđa. Dio Prusa utvrdio se na jednom uzvišenom položaju koristeći kola kao zaklon. Taj položaj napale su Laudonove snage i nakon žestoke borbe uspjele ostvariti pobjedu. Preostale pruske snage su se raspšile, tako da se dio zaputio natrag prema Troppauu, a dio prema logoru pruskoga kralja. Prusi u tom sukobu nisu pretrpjeli samo znatne ljudske gubitke⁸⁷ nego i materijalne. Sve-

---

članom Dvorskoga ratnog vijeća. Godine 1767. napredovao je do čina generala topništva, a sljedeće godine postaje glavni inspektor u Vojnoj krajini. Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, sv. 35 (1877), 32-33, pristup ostvaren 15. 10. 2021., <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11783&viewmode=fullscreen&scale=3.33&rotate=&page=38>.

⁸⁴ Laudonu su dodijeljena četiri bataljuna njemačkoga pješaštva, jedna dragunska i jedna husarska pukovnija te 1000 krajišnika, a Šiškoviću jedan grenadirski bataljun, jedan pješački bataljun, 1000 krajišnika, četiri karabinjerska eskadrona, 200 draguna i 200 lakih draguna. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 656, 1758-13-10½. Od krajiških skupina, prema Vaničeku, u Laudonovu zboru nalazili su se krajišnici iz Ličke i/ili Gradiške pukovnije, a u Šiškovićevu zboru krajišnici iz Varaždinskoga generalata i Banske krajine. Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 441-442.

⁸⁵ Već u ranoj fazi opsade taj se krajiški časnik istaknuo u pothvatima presretanja pruskih konvoja. Krajem svibnja s dvije njemačke grenadirske satnije, 500 krajišnika i 250 husara kod mjesta Carlsberg (Karlovec) napada kolonu pruskih kola koja se vraćala u Troppau (Opava), pri čemu je zaplijenjeno 314 kola. Dana 8. lipnja napada kod mjesta Siebenhoff (Sedm Dvorů) blizu Bernstadtla (Moravský Beroun) pruski konvoj koji su pratila dva dobrovoljačka bataljuna (*Freibataillone*), pri čemu je zarobio 318 Prusa i zaplijenio tri topa. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 656, 1758-13-10½.

⁸⁶ Kad su se Zietenove snage pridružile konvoju, preostala je samo polovica od ukupnoga broja kola. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 656, 1758-13-10½.

⁸⁷ U sukobu sa Šiškovićem Prusi su izgubili 300 vojnika, a 28 viših časnika i 300 vojnika bilo je zarobljeno, dok je u sukobu s Laudonom ubijeno 2000 Prusa, a 650 ih je zarobljeno, uključujući general-bojnika Georga Ludwiga Puttkamera. Osim toga 300 pruskih dezertera pridružilo se Laudonovim snagama. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 656, 1758-13-10½.

ukupno je zaplijenjeno oko 1200 kola sa streljivom, uniformama i hranom, kao i 13 topova. Zbog nedostatka konja za vuču kola sa streljivom dignuta su u zrak, a preostala su zapaljena. Do pruskoga kralja stiglo je samo 200 kola. Lišen potrebnih sredstava pomoću kojih bi mogao nastaviti opsadu, Fridrik II. prekinuo ju je 2. srpnja 1758. i zaputio se prema Češkoj.⁸⁸

Kao i prethodne godine, krajišnici su ponovno imali ključnu ulogu u uznemiravanju pruskih kolona u povlačenju, pri čemu su ih predvodili Laudon, ali i drugi austrijski zapovjednici.⁸⁹ Vijesti o takvim akcijama prenosile su britanske novine,⁹⁰ a u jednom izvješću iz glavnoga stožera Daunove vojske u mjestu Horzinowes, datiranom 9. kolovoza 1758., spominje se pukovnik Vela koji je na čelu krajišnika i husara trebao uznemiravati Pruse prilikom njihova povlačenja iz okruga Glatz. No, nije bio posebice uspješan zbog ekstremnih mjera opreza koje su Prusi primijenili.⁹¹ Čini se da su Velini raniji strahovi bili opravdani jer ga je Laudon u tom trenutku nadmašivao po činu, a taj odmak još se više povećao njegovim napredovanjem u čin podmaršala, koji mu je vladarica na temelju spomenutih zasluga dodijelila 15. srpnja 1758. godine.⁹²

Laudon i krajišnici u velikim bitkama

Napredovanjem u vojnoj hijerarhiji Laudon je kao general počeo preuzimati zapovjedništvo nad cijelim dijelovima vojske, koje je predvodio u vojnim akcijama većega razmjera poput bitki i opsada utvrđenih uporišta. Dakako, krajišnici su i dalje bili integralni dio vojnih snaga pod njegovim zapovjedništvom, a u spomenutim vojnim operacijama povjeravani su im posebni zadatci.

Početak listopada 1758. Laudon se sa svojim zborom nalazio na saskom tlu, gdje je glavna austrijska vojska pod Daunovim zapovjedništvom uzimala pred snagama Fridrika II. Pruska se vojska utaborila kod sela Hochkirch, a austrijski logor nalazio se blizu u istočnom smjeru. Iako su Austrijanci raspolagali mnogo brojnijim snagama, točnije s oko 78 000 vojnika naspram 30 000 pruskih, pruski je kralj računao na Daunovu opreznost i nesklonost upuštanju u sukob te se

⁸⁸ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 656, 1758-13-10½. Vijesti o tom događaju preuzete iz dnevnika vojske maršala Dauna objavljene su i u britanskim novinama, iako se radi o skraćenoj verziji s nekim izmijenjenim podacima. *The Aberdeen Journal* (Aberdeen), 1. 8. 1758., 3; *The Caledonian Mercury* (Edinburgh), 27. 7. 1758., 3; *The Ipswich Journal* (Ipswich), 29. 7. 1758., 1-2; *The Newcastle Courant*, 29. 7. 1758., 2; *The Scots Magazine*, srpanj 1758., 374.

⁸⁹ Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 85-86.

⁹⁰ *The Derby Mercury*, 21. 7. 1758., 2; *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser*, 25. 7. 1758., 4.

⁹¹ *The Caledonian Mercury*, 2. 9. 1758., 2; *The Leeds Intelligencer*, 9. 5. 1758., 1.

⁹² Malleson, *Loudon*, 72.

nadao da će uspjeti potisnuti Austrijance sa saskoga teritorija.⁹³ Međutim, ovoga puta austrijski je maršal, na poticaj mlađih generala, prvenstveno podmaršala Franza Lacyja⁹⁴ i Laudona, odlučio iskoristiti ovu iznimno povoljnu priliku za napad na Pruse.⁹⁵

Austrijski plan predviđao je napad na pruski tabor iz nekoliko smjerova, pri čemu su krajišnici imali važnu ulogu u njegovu provođenju. Da bi postigao faktor iznenađenja, Daun je prema pruskoj lokaciji uspostavio kordon s krajišnicima koji su trebali spriječiti prolaz austrijskih dezertera i pruskih špijuna dok su austrijske trupe u tajnosti zauzimale pozicije za napad.⁹⁶ Laudonov zbor, sastavljen velikim dijelom od krajišnika,⁹⁷ nalazio se u okolici mjesta Rachlau, jugozapadno od Hochkircha, a trebao je napasti Pruse s leđa. Krajišnici u sastavu Laudonove prethodnice bili su na udaljenosti dometa puške od Prusa, a razdvajao ih je samo jarak. Krajišnici su se neprestano (*täglich vor Sonnenaufgang*) čarkali s neprijateljem, koji se s vremenom priviknuo na tu vrstu uznemiravanja.⁹⁸ Dana 14. listopada 1758. u 5 sati započeo je napad na pruski logor. Laudonovi krajišnici

⁹³ Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 195-197. Prema drugim podatcima, radilo se o 69 633 austrijskih naspram 36 860 pruskih vojnika. Heinrich Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch am 14. Oktober 1758”, *Oesterreichische Militärische Zeitschrift* (1842), br. 3, dio 9: 278, 282.

⁹⁴ Franz Moritz grof Lacy (1725. – 1801.) rođen je u Sankt Peterburgu kao potomak stare irske obitelji, a njegov otac Peter grof Lacy služio je u ruskoj vojsci. Nakon što je stekao obrazovanje u Beču, Lacy 1743. stupa u vojnu službu Habsburgovaca. Godine 1750. stekao je čin pukovnika, a naglo napredovanje u vojnoj hijerarhiji ostvario je tijekom Sedmogodišnjega rata: 1756. unaprijeđen je u čin general-bojnika, 1758. u podmaršala, a 1759. u generala topništva. Za hrabrost iskazanu u bitci kod Hochkircha 1758. dodijeljen mu je Veliki križ Vojnoga reda Marije Terezije. Godine 1765. postaje generalni inspektor austrijske vojske, a sljedeće godine predsjednik Dvorskoga ratnog vijeća. Postao je savjetnik i bliski prijatelj cara Josipa II. (1765. – 1790.), a njegovim naporima provedena je reforma austrijske vojske, koja je postala brojnija, bolje opremljena i jeftinija. Zajedno s Laudonom predvodio je austrijske snage u Ratu za bavarsko nasljeđe (1778. – 1779.). Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, sv. 13 (1865), 464-467, pristup ostvaren 15. 10. 2021., <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11816&viewmode=fullscreen&scale=3.33&rotate=&page=490>.

⁹⁵ Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 196-197.

⁹⁶ Čini se da taj kordon ipak nije bio sasvim nepropustan, o čemu svjedoči izvješće jednoga pruskog časnika u kojem navodi da se jedan austrijski dezertter uspio 13. listopada probiti do pruskoga logora i javiti kralju da Austrijanci planiraju napasti sljedećega jutra, ali kralj nije obraćao pozornost na tu vijest. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 650, 1757-10-361.

⁹⁷ Vaniček navodi da je Laudonov zbor imao ukupno 7475 vojnika, od čega 4237 krajišnika iz Gradiške, Đurđevačke i Križevačke pukovnije. Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 448. Prema drugim izvorima, Laudon je raspolagao banskim, ogulinskim, slunjskim, križevačkim i đurđevačkim krajišnicima ukupne brojčane snage od 6700 ljudi. *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3: *Der Siebenjährige Krieg 1756-1763*, sv. 8: *Zorndorf und Hochkirch*, prir. Großer Generalstab (Berlin: Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1910), Prilog 20b. Čini se vjerojatnijim da je iz više krajiških pukovnija izdvojen po jedan ili dva bataljuna, a k tome u obzir treba uzeti mogućnost da Vaniček možda nije ubrojio i krajišnike pod zapovjedništvom general-bojnika Brentana koji su se neposredno prije same bitke pridružili Laudonovim snagama. Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch”, 278, 290.

⁹⁸ Janko, *Laudon's Leben*, 71.

svladali su dobrovoljačke bataljune, prešli brežuljak Steindörfel i upali u logor, ubijajući Pruse koji su se još uvijek nalazili u svojim šatorima. Slijedili su ih austrijski grenadiri i linijski pješaci.⁹⁹ Prije negoli je do njega stigla vijest o ozbiljnosti situacije, Fridrik II., koji se nalazio u svojem glavnom stožeru u selu Rodewitz, bio je uvjeren da se radi o još jednom krajiškom čarkanju i isprva nije pridavao veću pozornost zvukovima koji su dolazili s juga.¹⁰⁰ U punom jeku bitke glavne borbe vodile su se oko posjeda nad Hochkirchom. U tim borbama krajišnici su korišteni za izvođenje napada na bokove pruske vojske.¹⁰¹

Iako su Austrijanci pobijedili u toj bitci, pretrpjeli su i velike gubitke, ukupno 7587 ljudi.¹⁰² Prusi su izgubili oko 10 000 ljudi, računajući i dezertere, a osim toga i 101 top, znatan dio streljiva, zastava, stjegova, šatora i druge vojne opreme.¹⁰³ Ta bitka, koja se ubrajala među najkrvavije u Sedmogodišnjem ratu, poslužila je i za jačanje negativne slike o krajišnicima. Britanski povjesničar Richard Basset u tom smislu glavnu ulogu u nemilosrdnom pokolju usnulih pruskih vojnika u šatorima pripisuje upravo krajišnicima, a ističe i njihovu neutaživu želju za pljačkom koja ih je odvratila od potjere za neprijateljem i time onemogućila potpuno uništenje pruske vojske.¹⁰⁴ Drugi britanski povjesničar, Christopher Duffy, opisuje tugu koja je obuzela Dauna i Lacyja kad su u jednoj crkvi pronašli mrtvo tijelo pruskoga maršala Jamesa Keitha¹⁰⁵, a navođenje podatka da je njegovo golo tijelo bilo prekriveno samo „krajiškim” crvenim ogrtačem očito je trebalo poslužiti za naglašavanje krajiškoga barbarstva.¹⁰⁶ Nadalje, suvremene britanske novine prenose vijest iz Beča, datiranu 23. listopada 1758., prema kojoj su se krajišnici ušuljali u Hochkirch i podmetnuli požar.¹⁰⁷

⁹⁹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 650, 1757-10-361h; Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 448-449; Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch”, 291-292.

¹⁰⁰ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 650, 1757-10-361n. Usp. Janko, *Laudon's Leben*, 72-73; Malleson, *Loudon*, 82-83. Pruski kralj svojim je vojnicima rekao: „Momci, natrag na položaje, to su krajišnici” (*Bursch, geht nachs Lager, das seind Panduren*). *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 8, 283.

¹⁰¹ Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 449; Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch”, 296, 301.

¹⁰² Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch”, 305; *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 8, 295.

¹⁰³ Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch”, 304.

¹⁰⁴ Basset, *For God and Kaiser*, 144-145.

¹⁰⁵ James Francis Edward Keith (1696. – 1758.) pobjegao je iz Škotske nakon propaloga jakobitskoga ustanka 1715. godine. Služio je u francuskoj i španjolskoj vojsci, 1728. prelazi u rusku vojnu službu, a 1747. u prusku. Tijekom karijere u ruskoj vojsci bio je bliski suradnik Petera Lacyja, oca Franza Lacyja. Usp. Duffy, *Russia's Military Way to the West*, 43; Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 41.

¹⁰⁶ Basset, *For God and Kaiser*, 145; Duffy, *The Army of Maria Theresa*, 91-192.

¹⁰⁷ *Jackson's Oxford Journal*, 27. 10. 1758., 1; *The Caledonian Mercury*, 4. 11. 1758., 2; *The Derby Mercury*, 27. 10. 1758., 3; *The Leeds Intelligencer*, 7. 11. 1758., 1; *The Newcastle Courant*, 4. 11. 1758., 2; *The Scots Magazine*, listopad 1758., 536.

Iako se ne može negirati krajiško sudjelovanje u pokolju pruskih trupa, pljačka-nju logora i drugim „nečasnim” aktivnostima, jednako tako ne može se umanjiti uloga drugih austrijskih vojnika u tim djelima. U austrijskim ratnim izvješćima ne navode se izričito krajišnici kao glavni i jedini počinitelji tih djela, nego kolektivno pripadnici austrijskih snaga ili konkretno Laudonova zbor. Primjerice, u jednom izvješću stoji da je Daun dao zapaliti selo da spriječi svoje vojnike (*Soldaten*) u pljački,¹⁰⁸ u drugom da je u pokolju Prusa u šatorima sudjelovao cijeli Laudonov zbor,¹⁰⁹ a u trećem da je Hochkirch zahvatio plamen nakon bombardiranja iz austrijskih topova, a o crvenom ogrtaču na tijelu maršala Keitha nema spomena.¹¹⁰ Štoviše, u svojem izvješću o toj bitci upućenom vladarici Mariji Tereziji Daun je pohvalio krajišnike, koji su hrabrošću i nepokolebljivošću znatno pridonijeli pobjedi.¹¹¹ Kao što su u jeku borbe krajišnici postupali na slične načine kao i drugi vojnici u pogledu „nečasnih” radnji, jednako tako zabilježeni su i slučajevi njihova časnoga djelovanja. O tome govori slučaj pruskoga maršala Moritza princa Anhalt-Dessaua, teško ranjenog u bitci kod Hochkircha, kojega je prilikom prijevoza do Bautzena zarobio jedan krajiški husarski časnik. Časnik ga je pustio uz časno obećanje da će mu pruski general naknadno platiti iznos otkupnine.¹¹²

Laudon je također primio pohvale i nagrade za doprinos austrijskoj pobjedi kod Hochkircha. Krajem 1758. odlikovan je Velikim križem Vojnoga reda Marije Terezije,¹¹³ a u ožujku 1759., prilikom audijencije kod habsburške vladarice,

---

¹⁰⁸ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 650, 1757-10-361h. U detaljnom opisu te bitke Heinrich Cerini de Monte Varchi navodi da se veliki dio austrijskih trupa bacio u pljačku, ne govoreći o kome se točno radilo. Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch”, 292.

¹⁰⁹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 650, 1757-10-361m.

¹¹⁰ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 650, 1757-10-361n.

¹¹¹ *The Scots Magazine*, listopad 1758., 538; Malleison, *Loudon*, 84; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 100.

¹¹² Cerini de Monte Varchi, „Die Schlacht bei Hochkirch”, 304. U britanskim novinama navedeno je da se radilo o Fellneru, poručniku slavonskih husara, koji je primio polog od 56 zlatnika Fridrika II. (*Fredericks*) i mjenicu u iznosu od 1.000 forinti. *The Caledonian Mercury*, 14. 11. 1758., 2; *The Ipswich Journal*, 11. 11. 1758., 3; *The Newcastle Courant*, 18. 11. 1758., 1. Janko navodi da se radilo o „Slavoncu” (*Slavonier*), potpukovniku Ledrünü, koji je, osim što je zarobio princa Anhalt-Dessaua, od jednoga prebjega doznao da je princ pratio Fridrika II. Časnik je sustigao pruskoga kralja te zapucao na njega, ali ga je promašio pogodivši kraljeva konja. Kralja je spasio jedan od njegovih pratitelja ustupivši mu svojega konja. Janko, *Loudon's Leben*, 76. U jednom austrijskom ratnom izvješću također se spominje krajiški husarski časnik koji je umalo zarobio pruskoga kralja, ali naveden je kao Fellner, satnik ličkih konjanika (*Fellner qui est Capitaine des Liccianiens à Cheval*). AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 650, 1757-10-361a.

¹¹³ Janko, *Loudon's Leben*, 89; Malleison, *Loudon*, 90. Vojni red Marije Terezije uspostavljen je nakon velike austrijske pobjede nad Prusima kod Kolína 18. lipnja 1757., koji je ostao zapamćen kao dan „rođenja monarhije”, da bi se dostojno nagradilo hrabrost habsburških časnika te podigao njihov društveni položaj, a ujedno nacionalizirao koncept časti. Više o tome vidi u: Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 64-65.

darovan mu je posjed Klein-Betschwar nedaleko od Kuttnerberga (Kutná Hora) u Češkoj te je uzdignut na čast baruna nasljednih austrijskih zemalja i Svetoga Rimskog Carstva i plemića Češkoga Kraljevstva.¹¹⁴ Tom prilikom Laudon je od carice tražio odobrenje za osnivanje dvaju dobrovoljačkih grenadirskih bataljuna koji bi trebali biti pridruženi krajišnicima. Naime, Laudon je bio svjestan ratničkih kvaliteta krajišnika, ali i njihovih nedostataka, prije svega u pogledu nemogućnosti održavanja zbijene formacije tijekom borbe. Zato je zagovarao taktiku usklađenoga djelovanja krajišnika i grenadira. Nakon inicijalnoga krajiškog napada i stvaranja meteža u neprijateljskim redovima uslijedio bi napad grenadira u pravilnim i zbijenim redovima, što bi neprijatelju onemogućilo da ponovno okupi snage. Krajišnici bi pritom dakako imali zadatak zaštititi grenadire s krila od napada konjice.¹¹⁵

Carica je odobrila zahtjev, pa su se dva novoutemeljena Laudonova dobrovoljačka grenadirski bataljuna (*Grenadierbataillone Grün-Loudon*) našla u sastavu zbora koji se u travnju 1759. nalazio kod češkoga mjesta Trautenau (Trutnov) blizu šleske granice.¹¹⁶ Te ratne godine austrijske i ruske snage trebale su zajedno djelovati protiv Prusa, a u tu svrhu Laudonov zbor trebao se spojiti s ruskom vojskom na rijeci Odri. Plan se pokazao učinkovitim jer su združene rusko-austrijske snage 12. kolovoza nanijele Fridriku II. težak poraz kod sela Kunersdorf (Kunowice) nedaleko od Frankfurta na Odri. Iako su se austrijske trupe na početku bitke nalazile u pričuvi, nakon silovitoga pruskog napada na lijevo krilo ruske vojske Laudonove su snage, prvenstveno grenadiri i krajišnici, popunjavale pukotine u ruskoj liniji obrane i sprječavale daljnje prusko napredovanje. Odlučujuću prevagu u bitci donio je juriš austro-ruske konjice, koja je pod Laudonovim vodstvom najprije udarila na prusku konjicu i natjerala ju u bijeg, a potom na bok pruskoga pješastva, što je dovelo do meteža i prisililo Pruse na povlačenje s bojišta.¹¹⁷

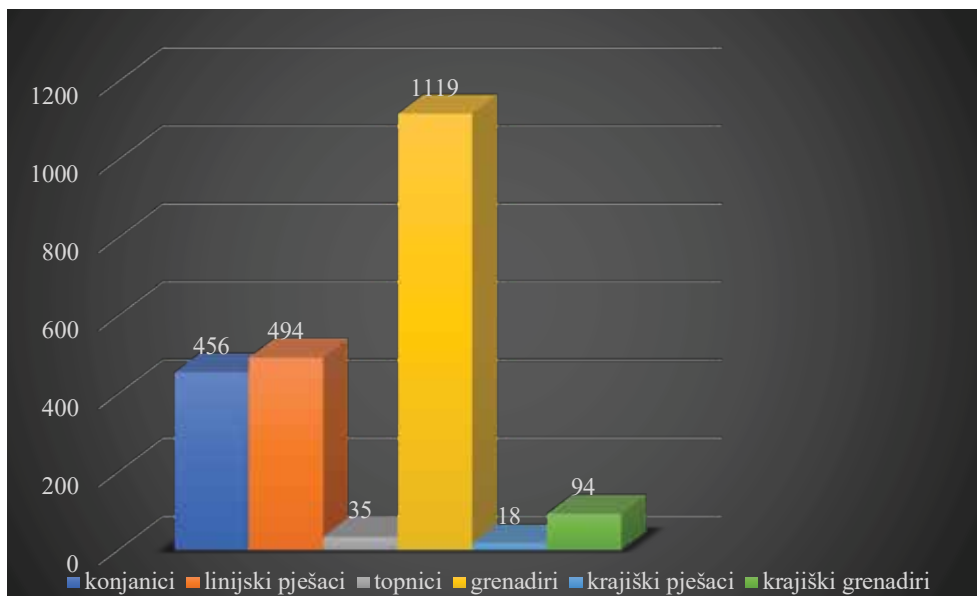
¹¹⁴ Janko, *Laudon's Leben*, 83. Usp. Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 110.

¹¹⁵ Janko, *Laudon's Leben*, 83-84. Usp. Malleson, *Loudon*, 92. Dakako, ideju o usklađenom djelovanju grenadira i krajišnika nipošto nije prvi razvio Laudon jer se ta taktika primjenjivala još u vrijeme Rata za austrijsko nasljeđe. Detaljnije o tome vidi u: Balić, „Lička krajiška pješačka pukovnija”, 115-116, 140-141, 145-146, 175, bilj. 719.

¹¹⁶ Laudonov zbor sastojao se od 10 pješačkih bataljuna, 8 grenadirskih satnija, 2 dobrovoljačka grenadirski bataljuna, 5700 krajišnika i 20 konjaničkih eskadrona, a u brojčanom smislu oko 20 000 vojnika, uključujući topnike. Janko, *Laudon's Leben*, 84; Malleson, *Loudon*, 92. Detaljnije o bitci: Duffy, *Russia's Military Way to the West*, 108-111; Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 233-239.

¹¹⁷ Malleson, *Loudon*, 101-102. Za detaljniji opis te bitke vidi: Duffy, *Russia's Military Way to the West*, 108-111; Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 236-239.

Grafikon 1. Gubitci Laudonova zboru u bitci kod Kunersdorfa

Izvor: AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 694, 1759-8-24.

Kao i kod Hochkircha, radilo se o krvavoj bitci u kojoj su veliki ljudski gubitci zabilježeni na obje strane.¹¹⁸ Prema podacima iz ratnih izvješća, u Laudonovu zboru iznosili su ukupno 2216 ljudi. Kao što je očito iz priloženoga grafikona (grafikon 1), sami krajiški pješaci pretrpjeli su najmanje gubitke. Među poginulima našla su se dva lička i po jedan ogulinski i varaždinski krajiški pješak, a ranjeno je osam ličkih, dva ogulinska te četiri varaždinska krajiška pješaka. Kod otočkih i petrovaradinskih krajiških pješaka nisu zabilježeni gubitci. Austrijski grenadiri pretrpjeli su najveće gubitke u toj bitci, što je logično s obzirom na to da se radilo o elitnim jedinicama koje su u pravilu najustrajnije podnosile izmjenu vatre i izravne sukobe prsa o prsa. Takav je slučaj bio i s krajiškim grenadirima, točnije onima iz Petrovaradinske pukovnije, kod kojih je zabilježeno 26 poginulih, 42 ranjenih i 26 nestalih. Najveće gubitke imali su pripadnici Laudonova dobrovoljačkoga grenadirskog zboru, ukupno 496 (119 poginulih, 319 ranjenih i 58 nestalih). Zanimljivo, na popisu stradalih časnika u toj vojnoj jedinici spominju se pojedinci čija prezimena sugeriraju da su potjecali iz hrvatskih krajeva.¹¹⁹

¹¹⁸ Szabo navodi da su pruski gubitci iznosili preko 21 000 vojnika ili 42 % snage vojske, a Rusi su izgubili oko 14 000 vojnika. Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 238-239.

¹¹⁹ Tako se među poginulima spominju satnik Tomljanović (*Tomlanovich*) i natporučnik Vukasović (*Vukassovich*), a među ranjenima potporučnici Ditrić (*Ditrich*) i Ivanović (*Ivanovich*). AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 694, 1759-8-24. Uvidom u vojne popise (*Muster Listen*) Laudonovih dobrovoljačkih grenadirskih bataljuna iz 1761. može se pronaći dvadesetak vojnika i časnika koji su potjecali iz hr-

Sudeći po brojkama stradalih u toj bitci, može se zaključiti da krajiški pješaci nisu bili žrtvovani kao „topovsko meso”, nego su u ovakvim slučajevima bili pošteđeni, što očito treba pripisati prednostima „maloga rata”, točnije korištenju zaklona i raspršene formacije u borbi, što ih je razlikovalo od linijskih pješaka, koji su izmjenjivali vatru u zbijenim redovima. Međutim, kao lake trupe, krajišnici su morali izvršavati druge vojne zadatke koji su potencijalno dovodili njihove živote u opasnost. Primjerice, nakon te bitke Laudonove su se snage u povratku na habsburško tlo kretale preko poljskoga teritorija da bi zaobišle pruske snage smještene u Šleskoj. Jedno ratno izvješće otkriva da su pri kretanju toga zbora lički i varaždinski krajišnici bili zaduženi štititi linijsko pješaštvo i prikupljati krmu na području uz šlesku granicu.¹²⁰ Sličnu ulogu imali su i u prethodnim mjesecima prilikom kretanja Laudonova zbora ususret Rusima, kad su u svojstvu prethodnice čistili put za Laudonov prolazak,¹²¹ a k tome i pokrivali kola koja su prevozila namirnice.¹²² Nadalje, tijekom kretanja kroz poljski teritorij otočkim i ogulinskim krajišnicima povjeren je zadatak zaštite kolone austrijskih bolesnika i ranjenika, a jedna manja skupina ličkih krajišnika nadzirala je zatvorenike i kola s Laudonovom osobnom prtljagom.¹²³

Laudonova ofenziva na području Šleske

Krajem 1759., dok se još nalazio na poljskom teritoriju, Laudon je primio carski patent kojim je na temelju zasluga uzdignut na rang punoga generala, točnije generala topništva (*Feldzeugmeister*).¹²⁴ Početkom prosinca 1759. Laudon se vratio na habsburški teritorij, u Teschen (Cieszyn), a preko zime njegove su trupe bile raspoređene uzduž češko-šleske granice.¹²⁵ Sredinom ožujka 1760., nakon što je istekao dogovor o prekidu vatre sklopljen s pruskom stranom tijekom zimskih mjeseci, Laudon je odlučio izvesti prepad na obližnje pruske postaje u Šleskoj, prvenstveno skladišta kod Neustadta (Prudnik) i Leobschütza (Głubczyce).¹²⁶ Snage je podijelio u četiri kolone, od kojih su prve dvije trebale napasti Neustadt, treća presjeći Prusima put do Cosela, a četvrta napasti Leobschütz. U sastavu četvrte

---

vatskih civilnih i krajiških područja. AT-OeStA/KA-Pers-MLST, II Freikorps Grün-Loudon 10.737, Musterlisten 1761.

¹²⁰ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 694, 1759-13-5.

¹²¹ *The Caledonian Mercury*, 28. 7. 1759., 1; *The Derby Mercury*, 20.-27. 7. 1759., 3; *The Leeds Intelligencer*, 31. 7. 1759., 1.

¹²² AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 694, 1759-13-45.

¹²³ Balić, „Lička krajiška pješačka pukovnija”, 196-197.

¹²⁴ Malleson, *Loudon*, 109; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 125.

¹²⁵ Janko, *Loudon's Leben*, 129.

¹²⁶ *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3: *Der Siebenjährige Krieg 1756-1763*, sv. 12: *Landeshut und Liegnitz*, prir. Großer Generalstab (Berlin: Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1913), 45.

kolone bio je jedan lički krajiški bataljun koji je imao zadatak izvesti napad na Ratibor (Racibórz).¹²⁷ Dana 15. ožujka, kad je pruski odred sa 150 kola napustio Neustadt, dočekali su ih samo konjanici iz prve i treće kolone pod Laudonovim vodstvom. Ostale trupe zadržale su se zbog blatnjavih i poplavljenih putova. Napadi austrijske konjice bili su odbijeni, tako da su se Prusi uz neznatnu štetu uspjeli domoći svojega odredišta, mjesta Steinau (Ścinawa).¹²⁸ No čini se da taj Laudonov pothvat ipak nije bio potpuno neuspješan. U izvješću kancelaru Kaunitzu, sastavljenom 18. ožujka u Jägerndorfu (Krnov), Laudon navodi da je lički potpukovnik Georg Weizmann kod Ratibora zarobio 13 vojnika i 15 konja te zaplijenio 5.000 carskih talira (*Reichsthaler*) iz ratne blagajne.¹²⁹

Iako se radilo o pothvatu karakterističnom za „mali rat”, Laudon je te i sljedeće ratne godine imao veće i ambicioznije planove. Početkom 1760. povjereno mu je zapovjedništvo nad svim austrijskim snagama u Gornjoj Šleskoj i Moravskoj,¹³⁰ a s njima je odlučio započeti ofenzivu na teritoriju Šleske s ciljem vraćanja te izgubljene pokrajine u habsburške ruke. Osvajanje teritorija podrazumijevalo je zauzimanje utvrđenih gradova, kojih je na šleskom tlu bio znatan broj. U tim vojnim akcijama krajišnici u sastavu Laudonovih snaga imali su posebnu ulogu.

---

¹²⁷ Janko, *Laudon's Leben*, 137.

¹²⁸ *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 12, 46-47. Usp. Pezzl, *Laudon's Lebensgeschichte*, 136-137.

¹²⁹ Janko, *Laudon's Leben*, 138. Usp. Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 481. U članku objavljenom u britanskim novinama navedeno je da su nakon Laudonova neuspješnoga napada krajišnici priredili Prusima zasjedu u šumi te preoteli nekoliko kola s prtljagom i hranom. *The Aberdeen Journal*, 15. 4. 1760., 3; *The Caledonian Mercury*, 9. 4. 1760., 2; *The Derby Mercury*, 4.-11. 4. 1760., 3; *The Dublin Courier* (Dublin), 9. 4. 1760., 1; *The Leeds Intelligencer*, 8. 4. 1760., 3; *The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser*, 8. 4. 1760., 4; *The Newcastle Courant*, 12. 4. 1760., 1; *The Sussex Weekly Advertiser*, 7. 4. 1760., 4; *The Scots Magazine*, travanj 1760., 206-207. U članku se spominje šuma između mjesta Siebenhausen i Steinau gdje je pripremljena zasjeda. Siebenhausen je vjerojatno zapravo Siebenhuben, koji se nalazio otprilike na pola puta između Neustadta i Steinaua, ali daleko od Ratibora, gdje je zabilježena prisutnost ličkih krajišnika. Stoga postoji mogućnost da se radi o netočnoj vijesti ili o nekom drugom krajiškom odredu koji nije djelovao u sklopu Laudonova zbora.

¹³⁰ Janko, *Laudon's Leben*, 134.

Grafikon 2. Sastav Laudonove vojske 1760. godine

Izvor: AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 701, 1760-1-8.

Tablica 1. Krajišnici u Laudonovoj vojsci

Krajiške skupine		Ukupan broj	Broj vojno aktivnih ¹³¹
Pješaci	Varaždinci	987	825
	Gradišćani	4064	3484
	Petrovaradinci	1811	1292
	Ličani	1240	960
	Otočani	676	514
	Ogulinci	454	243
	Brođani	2752	2252
Ukupan broj krajiških pješaka		11 984	9570
Karlovački husari		181	151
Sveukupno		12 165	9721

Izvor: AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 701, 1760-1-8.

U svibnju 1760. Laudon prelazi na šleski teritorij s glavnim ciljem zauzimanja Glatza (Kłodzko). Početkom sljedećega mjeseca grad je bio opkoljen sa svih strana, ali opasnost za Austrijance bile su pruske snage smještene na brežuljcima kod gradića Landeshuta (Kamienna Góra).¹³² Radilo se o nizu utvrđenih položaja s ređutama, jarcima, kolcima, pomičnim mostovima i brvnarama smještenim na

¹³¹ Ova kategorija odnosi se na krajišnike koji zbog bolesti, rana ili nekog posebnog zadatka nisu bili privremeno odsutni.

¹³² Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 136-138.

brežuljcima koji su se prostirali od istoka prema jugozapadu. Za uspjeh u osvajanju te pozicije bila je potrebna barem dvostruko snažnija vojska, a Laudon je raspolagao s tri puta većim snagama od pruskih, kojima je zapovijedao general-poručnik Heinrich August de la Motte Fouqué (1698. – 1774.).¹³³ Austrijske snage raspodijeljene su u nekoliko kolona koje su iz više smjerova trebale izvršiti juriš na pruske položaje. Pritom je otočki potpukovnik Joseph Lezzeny na desnom krilu predvodio po jedan lički, otočki i ogulinski bataljun u napadu na redutu na Vogelsbergu,¹³⁴ a još dva petrovaradinska bataljuna i jedan gradiški bataljun pod vodstvom gradiškoga pukovnika Jeronima Ljubibratića (*Liubibratich*) nalazili su se na lijevom austrijskom krilu pod zapovjedništvom general-bojnika St. Ignona. Taj odred imao je zadatak zaobići pruske pozicije i zauzeti položaje da bi ugrožavali leđa pruskih snaga i prepriječili im put povlačenja. Štoviše, jedan slavonski bataljun trebao je izvesti i lažni napad na Pruse smještene na Weissbacherbergu da bi se olakšao napad austrijske skupine koja je napadala Reichhennersdorf. U potonjoj skupini nalazio se i bataljun krajiških grenadira koje je predvodio gradiški potpukovnik Pavao Dimić Papilla, a k tome i dva bataljuna Simbschenove linijske pješačke pukovnije, nasljednice Trenckove pandurske pukovnije.¹³⁵

Prema izvješću koje je Laudon uputio maršalu Daunu, paljba iz četiri haubice 23. lipnja u 1:45 označila je početak austrijskoga napada na pruske pozicije. Otprilike nakon 45 minuta prve dvije pruske redute su osvojene, a potom je uslijedilo austrijsko prebacivanje s jednoga na drugo brdo i protjerivanje Prusa. U 8 sati bitka je završena kad su se posljednji pruski vojnici predali. U izvješću nabraja i časnike koji su se svojom požrtvovnošću posebno istaknuli. Među njima spominje potpukovnike Papillu i Lezzenyja (*Lizzeni*) te Roberta Ammelunxena, zapovjednika bataljuna Simbschenove pukovnije, koji zaslužuju najvišu pohvalu za srčano i hrabro jurišanje na redute.¹³⁶ Podmaršal Franz Sigmund grof Gaisruck u svojem izvješću pohvalio je Papillu, koji se držao hrabro i časnio (*tapfer als rühmlich*),

¹³³ Laudon je raspolagao s oko 34 000 vojnika, a pruske položaje branilo je oko 11 000 vojnika. Usp. *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 12, 101, 103; Janko, *Laudon's Leben*, 155, 157; Malleson, *Loudon*, 125-126.

¹³⁴ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 717, 1760-6-68a. Usp. *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 12, 103; Janko, *Laudon's Leben*, 158.

¹³⁵ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 717, 1760-6-68b. Usp. *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 12, 103-104; Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 482. Vaniček pogrešno navodi da su Ličani, Otočani i Ogulinci bili pod zapovjedništvom St. Ignona. Vaniček, *Specialgeschichte der Militärgrenze*, sv. 2, 481-482. Pogreška je možda zbog toga što se oslanjao na tekst Franza Jungbauera („Die Erstürmung des Lagers bei Landshut durch den k. k. FZM. Baron Loudon am 23. Juni 1760“, *Oesterreichische Militärische Zeitschrift* /1835/, br. 1, dio 3: 268-295), u kojem prema Jankovu tumačenju postoje nedostaci i pogreške. Janko, *Laudon's Leben*, 156. Trenckova je pandurska pukovnija 1748. reducirana i preimenovana u Slavonski pandurski bataljun, a 1756. vraćen joj je status regularne linijske pješačke pukovnije u vlasništvu Josepha Carla baruna Simbschena. Buczynski, „Uspon i pad“, 20, bilj. 22.

¹³⁶ ... *haben in Bestürmung deren ihnen vermög die Disposition benennnten Schanzen, sich so beherrzt und tapfer erwiesen, das sie billig das gröste Lob verdienen.* AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 717, 1760-6-68.

kao i Ammelunxena.¹³⁷ U izvješćima se ne spominju slavonski krajišnici, ali iz drugih izvora doznajemo da je Fouqué prilikom povlačenja uklonio krajišnike koji su se nalazili na brdu Bobera. Nakon toga pokušao se zaputiti prema sjeveru, ali ga je opkolila austrijska konjica, a pruski zapovjednik branio se od austrijskih nasrtaja sve dok nije ranjen i zarobljen.¹³⁸ Veliku austrijsku pobjedu zasjenila je pljačka gradića Landeshuta u koju se upustio dio austrijskih vojnika.¹³⁹ Laudon ih nije mogao spriječiti u ostvarivanju toga nauma, ali je zato nekoliko dana poslije objavio proglas vojsci u kojem je osudio takvo ponašanje te naredio da časnici provedu istragu i propisno kazne počinitelje.¹⁴⁰

U tom sukobu poginulo je gotovo 2000 Prusa, a više od 8000 ih je zarobljeno.¹⁴¹ Gubitci Austrijanaca iznosili su ukupno 3214 ljudi, od čega je bilo 768 poginulih i 2095 ranjenih, a 351 vojnik je nestao. Zanimljivo, gubitci triju krajiških skupina koje je predvodio potpukovnik Lezzeny bili su relativno niski, točnije 27 poginulih i 49 ranjenih, a u redovima Simbschenove pukovnije zabilježena su čak 142 poginula vojnika, 141 ranjeni i 8 nestalih. Gubitci petrovaradinskih krajišnika iznosili su 7 poginulih, 34 ranjena i 20 nestalih, a kod gradiških krajišnika zabilježene su visoke brojke od 47 poginulih, 182 ranjenih i 14 nestalih.¹⁴² Te brojke upućuju na zaključak da su slavonski krajišnici, iako se ne spominju u izvješćima, jednako kao i drugi bili izloženi opasnostima pri izvršavanju svojih specifičnih zadataka ključnih za ostvarivanje konačne pobjede u toj bitci.¹⁴³

Nedugo nakon te pobjede na juriš je osvojen i Glatz,¹⁴⁴ a u sljedećim mjesecima Laudon je pokušao zauzeti još neka pruska uporišta u Šleskoj. Početkom kolovoza odvijala se kratkotrajna opsada Breslaua (Wrocław), najvećega šleskoga grada, a krajišnici su imali zadatak pripremiti teren za opsadu raščišćavanjem pruskih postaja u okolici grada. Nakon što je 1. kolovoza započelo bombardiranje grada krajišnici su napali palisade ispred grada, ali vatra pruskih branitelja s bedema grada

¹³⁷ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 717, 1760-6-70. Papilla se već prije istaknuo predvođeci ruske grenadire u bitci kod Gross Jägerndorfa 30. kolovoza 1757., a stekao je i Viteški križ Vojnoga reda Marije Terezije. Duffy, *Instrument of War*, 342.

¹³⁸ *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 12, 109-110.

¹³⁹ Duffy, *Instrument of War*, 243.

¹⁴⁰ *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 12, 112; Janko, *Laudon's Leben*, 167-170. Pezzl navodi isključivo krajišnike kao počinitelje toga nedjela. Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 145-146. Iako se ne može odbaciti mogućnost njihova sudjelovanja, teško je povjerovati da su bili jedini sudionici pljačke.

¹⁴¹ *Die Kriege Friedrichs des Großen*, dio 3, sv. 12, 111; AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 717, 1760-6-75. Fouqué je isprva odveden u Beč, ali je zbog neuljudnoga ponašanja upućen u Karlovac, gdje je ostao do kraja rata. Janko, *Laudon's Leben*, 166; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 147.

¹⁴² AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 717, 1760-6-77.

¹⁴³ U prilog toj tvrdnji ide i podatak da je potpukovnik Ljubibratić poslije uputio molbu kancelaru Kaunitzu da bude primljen u Vojni red Marije Terezije na temelju zasluga u opsadi Olmütza 1758. i bitci kod Landeshuta 1760., što mu je na kraju i odobreno. Duffy, *Instrument of War*, 343.

¹⁴⁴ Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 151-152.

odbila ih je. Laudon je odlučio prekinuti opsadu zbog nedostatka teških topova i približavanja pruske vojske pod vodstvom princa Heinricha, mlađega brata pruskoga kralja.¹⁴⁵ Sličan zadatak krajišnicima je povjeren u listopadu iste godine kad je Laudon opsjedao Cosel, dobro mu poznat još iz Rata za austrijsko nasljeđe. U želji da prisili pruskoga zapovjednika na predaju, tijekom bombardiranja grada 26. listopada krajišnicima je izdana zapovijed da se uz pomoć ljestvi popnu na zidine. Kao i kod Breslaua, krajišnici su bili odbijeni, a Laudon se dva dana poslije odlučio povući jer je neprestana kiša onemogućavala nastavak opsade.¹⁴⁶

Prvoga dana listopada 1761. Laudon je na čelu združene austrijsko-ruske vojske poduzeo napad na šlesku utvrdu Schweidnitz (Świdnica), koja je već u ranijoj fazi rata nakratko dospjela u austrijske ruke.¹⁴⁷ Vanjska crta obrane te čvrste utvrde, koju je Fridrik II. utvrđivao još od 1748., temeljila se na prstenu od pet odvojenih bastiona ili manjih utvrda i četiri posredne redute.¹⁴⁸ Dan prije samoga napada, 30. rujna 1761., oko grada je postavljen kordon koji su čuvali krajišnici, husari i kozaci sprječavajući svaki prolaz. Plan napada podrazumijevao je napad četiriju austrijskih kolona na četiri bastiona u sklopu vanjske crte obrane grada. Peta kolona, sastavljena od krajišnika, trebala je izvesti lažni napad na bastion *Wasserfort* i obližnju redutu, odvratiti time pozornost branitelja i olakšati izvršavanje zadatka prvog i četvrtoj koloni, koje su napadale susjedne bastione.¹⁴⁹

Bio je to još jedan munjeviti juriš u kojem su se Laudonove snage u vrlo kratkom vremenu probile kroz vanjsku crtu obrane i prisilile prusku posadu unutar grada na predaju.¹⁵⁰ U bastionu koji su napadali krajišnici bili su smješteni i austrijski ratni zarobljenici, koji su probili vrata kazamata, potom svladali stražare i spustili most te omogućili da lažni krajiški napad postane pravi. Krajišnici su tako u 7 sati ujutro uspjeli zauzeti tu utvrdu.¹⁵¹ Čini se da taj pothvat za njih nije bio za-

¹⁴⁵ *The Aberdeen Journal*, 1. 9. 1760., 1-2; *The Caledonian Mercury*, 25. 8. 1760., 2 i 17. 9. 1760., 1; *The Dublin Courier*, 25. 8. 1760., 1 i 15. 9. 1760., 1; *The Leeds Intelligencer*, 26. 8. 1760., 2; *The Scots Magazine*, kolovoz 1760., 429 i prosinac 1760., 698-699.

¹⁴⁶ Malleson, *Loudon*, 153; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 173-174.

¹⁴⁷ Schweidnitz je osvojen na juriš u kasnu jesen 1757., ali već u proljeće 1758. Fridrik II. vratio ga je u pruske ruke. Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 101, 136-138.

¹⁴⁸ Christopher Duffy, *The Fortress in the Age of Vauban and Frederick the Great, 1660-1789. Siege Warfare*, sv. 2 (London; Boston; Melbourne; Henley-on-Thames: Routledge & Kegan Paul, 1985), 120.

¹⁴⁹ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 739, 1761-10-15a, b i 1761-10-ad17 ½. U popisu vojnih jedinica u sastavu Laudonova zbora od 20. listopada 1761. navode se petrovaradinski, đurđevački, križevački, gradiški, otočki, ogulinski i brodski krajišnici ukupne brojčane snage od 6968 ljudi te 661 karlovački husar. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 739, 1761-10-3. Može se pretpostaviti da je samo dio njih sudjelovao u napadu na Schweidnitz.

¹⁵⁰ *The Caledonian Mercury*, 31. 10. 1761., 1. Usp. Malleson, *Loudon*, 176-180.

¹⁵¹ „Die Erstürmung von Schweidnitz durch den Feldzeugmeister Freiherrn v. Loudon am 1. October 1761”. *Österreichische Militärische Zeitschrift* (1860), br. 1, dio 3: 277-278; Pezzl, *Loudon's Lebensgeschichte*, 191; Szabo, *The Seven Years War in Europe*, 365.

htjevan, ako je suditi po broju žrtava. Austrijski gubitci iznosili su ukupno 1457 ljudi: 281 vojnik je poginuo, uz 1036 ranjenih i 140 nestalih. Od toga su ukupno 44 gubitka zabilježena kod krajišnika, točnije Petrovaradinci su imali dvojicu poginulih i četvoricu ranjenih, a Gradišćani 10 poginulih i 28 ranjenih.¹⁵² Laudon je u svojem izvješću o tom velikom vojnom uspjehu među ostalima pohvalio i djelovanje bojnika Arseniusa Sczczujaza Heldenfelda iz Gradiške pukovnije, kao i doprinos podmaršala Franza Maximiliana baruna Jahnusa von Eberstädta, koji je zapovijedao krajiškom kolonom.¹⁵³ Laudonovo pouzdavanje u krajišnike može se protumačiti i činjenicom da su dva krajiška bataljuna, ogulinski i gradiški, zajedno s osam linijskih pješackih bataljuna,¹⁵⁴ postavljena kao posada Schweidnitza koja je trebala čuvati tu vrijednu akviziciju u habsburškim rukama.

Prije početka samoga napada časnicima je bilo naređeno da održavaju disciplinu među svojim vojnicima i spriječe svaki pokušaj pljačke nakon što Schweidnitz bude osvojen. Osim toga Laudon je obećao nagradu u iznosu od 100.000 forinti koja će se raspodijeliti vojnicima koji će se pridržavati tih naredbi.¹⁵⁵ Doista, znatan dio vojnika primio je novčane nagrade,¹⁵⁶ ali ipak ih se nije moglo sve odvratiti od nagona koji se često javljao nakon izlaganja životnim opasnostima i uspješnoga osvajanja neprijateljskih položaja. Podijeljena su mišljenja o tome tko je sudjelovao u toj nečasnoj radnji. Primjerice, Duffy tvrdi da su ruske trupe održale red i disciplinu, a Austrijanci se upustili u pljačku grada.¹⁵⁷ S druge strane anonimni autor članka objavljenog u austrijskom časopisu *Österreichische Militärische Zeitschrift* tvrdi da su upravo Rusi i krajišnici bili glavni protagonisti, a neki su im se austrijski vojnici pridružili, izuzev elitnih grenadira.¹⁵⁸

Pripisivanje odgovornosti specifičnoj skupini vojnika može se zanemariti jer je sudjelovanje u pothvatima te vrste svakoga vojnika moglo pretvoriti u oportunistu. Prema Duffyjevju tumačenju, Laudonova vojska u to je vrijeme postala istodobno simbol vojnoga uspjeha, ali i pljačke. Drugim riječima, vojnici koji su služili pod Laudonovim zapovjedništvom mogli su očekivati više akcije, ali su zato i računali

---

¹⁵² AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 739, 1761-10-15f.

¹⁵³ „Die Erstürmung von Schweidnitz”, 279-281. Sczczujaz je za te zasluge nagrađen Viteškim križem Vojnoga reda Marije Terezije. „Die Erstürmung von Schweidnitz”, 278, bilj. 1.

¹⁵⁴ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 739, 1761-10-2 i 1761-10-18.

¹⁵⁵ AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 739, 1761-10-15a, b i 1761-10-ad17 ½.

¹⁵⁶ Ukupno 7600 vojnika primilo je novčani iznos od 13 forinti po osobi. „Die Erstürmung von Schweidnitz”, 278-279, bilj. 4. U pismu Laudonu, datiranom 10. listopada 1761., Marija Terezija istaknula je nadu da su oni vojnici koji su se suzdržali od pljačke bili dobro nagrađeni, a k tome je i sama poslala iznos od 3.000 dukata koji je trebalo podijeliti austrijskim i ruskim trupama. AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR, kut. 739, 1761-10-24.

¹⁵⁷ Duffy, *Instrument of War*, 243.

¹⁵⁸ „Die Erstürmung von Schweidnitz”, 278.

na to da će im se povećati mogućnosti za stjecanje ratnoga plijena.¹⁵⁹ Stoga se čini da se Laudon postizanjem slave i uspjeha na bojnopolju na neki način približio Trencku, koji je također na vrhuncu svoje vojne karijere u prethodnom ratu postao zloglasan zbog učestaloga sudjelovanja u prikupljanju ratnoga plijena.

Zaključak

U posljednjoj četvrtini 18. stoljeća Laudon je nastavio ostvarivati uspjehe na bojnopolju u habsburškim ratovima protiv Prusa i Osmanlija. Kao maršal, uspješno je odbio prusku invaziju na Češku 1778., a nakon uspješnoga zauzimanja Beograda 1789. dodijeljen mu je vojni čin najvišega stupnja – *Generalissimus*. Sljedeće godine, pripremajući austrijske snage za moguću prusku invaziju, umro je u Moravskoj.

Uspjeh koji je Laudon ostvario potkraj života pokazuje da se njegova odluka o prelasku u habsburšku vojnu službu pokazala kao dobar izbor. U trenutku pridruživanja habsburškim vojnim snagama imao je samo iskustvo služenja u regularnim vojnim jedinicama, ali kao ambiciozan i talentiran mladi časnik uspješno se prilagodio novim i njemu nepoznatim načinima ratovanja s kojima se susreo ratujući s pandurima i krajišnicima. Stečeno znanje i iskustvo primijenio je u Sedmogođšnjem ratu, zadajući velike štete pruskoj strani i ostvarujući nagli uspon u habsburškoj vojnoj hijerarhiji. U prvoj fazi ratovanja usredotočio se na vojne operacije karakteristične za „mali rat”, u kojima su ratne vještine krajišnika bile ključne, a u kasnijoj ratnoj fazi, napredovanjem u generalske činove i dodjelom zapovjedništva nad većim vojnim formacijama, Laudon češće predvodi austrijske snage u velikim bitkama i napadima na čvrste utvrde. U tim pothvatima većega razmjera krajišnici ga također prate, pri čemu im povjera specifične zadatke čije je uspješno izvršavanje imalo važan utjecaj na ispunjavanje konačnoga cilja.

Iako je glavni razlog Laudonova istupanja iz Trenckove pandurske pukovnije 1745. bilo njegovo neslaganje s postupcima pandurskoga pukovnika, između njih dvojice mogu se iscrtno mnoge poveznice. Jedna od njih odnosi se na činjenicu da su te dvije znamenite vojne ličnosti 18. stoljeća znatno doprinijele popularizaciji ratnika s hrvatskoga područja i njihovoj afirmaciji kao sastavnoga elementa u vojskama habsburških vladara. Stoga se može reći da je ono što je Trenck započeo s pandurima u Ratu za austrijsko nasljeđe Laudon nastavio s krajišnicima u Sedmogođšnjem ratu.

---

¹⁵⁹ Duffy, *Instrument of War*, 243.

Neobjavljeni izvori

Arhivsko gradivo

Austrija – Österreichisches Staatsarchiv/Kriegsarchiv – Feld Akten – Alte Feld Akten – Hauptreihe (AT-OeStA/KA-FA-AFA-HR).

Austrija – Österreichisches Staatsarchiv/Kriegsarchiv – Personalia – Musterlisten (AT-OeStA/KA-Pers-MLST).

Novine

The British Newspaper Archive, mrežno izdanje. <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>:

Harrop's Manchester Mercury and General Advertiser / The Manchester Mercury and Harrop's General Advertiser (Manchester), 1757-1758, 1760.

Jackson's Oxford Journal (Oxford), 1757-1758.

Pue's Occurrences (Dublin), 1757.

The Aberdeen Journal (Aberdeen), 1758, 1760.

The Caledonian Mercury (Edinburgh), 1758-1761.

The Derby Mercury (Derby), 1757-1760.

The Dublin Courier (Dublin), 1760.

The Ipswich Journal (Ipswich), 1758.

The Leeds Intelligencer (Leeds), 1757-1760.

The Newcastle Courant (Newcastle upon Tyne), 1757-1758, 1760.

The Scots Magazine (Edinburgh), 1744, 1757-1758, 1760.

The Sussex Weekly Advertiser (Lewes), 1757, 1760.

Objavljeni izvori i literatura

Arneth, Alfred. *Maria Theresia's erste Regierungsjahre*, svezak 3: 1745-1748. Beč: Wilhelm Braumüller, 1865.

„August III.” *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 30. 4. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4606>.

Balić, Juraj. „Lička krajiška pješačka pukovnija u razdoblju od 1736. do 1809. godine”. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2019.

Basset, Richard. *For God and Kaiser: The Imperial Austrian Army from 1619 to 1918*. New Haven, CT; London: Yale University Press, 2015.

Browning, Reed. *The War of the Austrian Succession*. New York: St. Martin's Press, 1993.

Buczynski, Alexander. „Uspom i pad pandurskog pukovnika Franje baruna Trencka”. U: *Memoari baruna Franje Trencka*, priredio Alexander Buczynski, suradnici Milan Vrbanus i Mica Orban Kljajić, 11-110. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015.

Buczynski, Alexander, prir.; **Vrbanus**, Milan; **Orban Kljajić**, Mica, sur. *Memoari baruna Franje Trencka*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015.

Cerini de Monte Varchi, Heinrich. „Die Schlacht bei Hochkirch am 14. Oktober 1758”. *Oesterreichische Militärische Zeitschrift* (1842), broj 3, dio 9: 271-306.

„Die Erstürmung von Schweidnitz durch den Feldzeugmeister Freiherrn v. Loudon am 1. October 1761”. *Österreichische Militärische Zeitschrift* (1860), broj 1, dio 3: 258-287.

Die Kriege Friedrichs des Großen, dio 3: *Der Siebenjährige Krieg 1756-1763*, svezak 8: *Zorndorf und Hochkirch*. Priredio Großer Generalstab. Berlin: Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1910.

Die Kriege Friedrichs des Großen, dio 3: *Der Siebenjährige Krieg 1756-1763*, svezak 12: *Landeshut und Liegnitz*. Priredio Großer Generalstab. Berlin: Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1913.

Duffy, Christopher. *The Army of Maria Theresa. The Armed Forces of Imperial Austria 1740-1780*. North Pomfret, VT; Vancouver; London: David & Charles, 1977.

Duffy, Christopher. *Russia's Military Way to the West. Origins and Nature of Russian Military Power 1700-1800*. London; Boston; Henley-on-Thames: Routledge & Kegan Paul, 1981.

Duffy, Christopher. *Frederick the Great: A Military Life*. London: Routledge & Kegan Paul, 1985.

Duffy, Christopher. *The Fortress in the Age of Vauban and Frederick the Great, 1660-1789. Siege Warfare*, svezak 2. London; Boston; Melbourne; Henley-on-Thames: Routledge & Kegan Paul, 1985.

Duffy, Christopher. *Instrument of War, Volume 1: The Austrian Army in the Seven Years War*. Warwick: Helion & Company, 2020.

Fras, Franz de Paula Julius. *Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine*. Prevela Zlata Derossi, prijevod redigirao, preveo latinske tekstove i prepjevao njemačke stihove Anton Benvin. Gospić: Ličke župe, 1988.

Heuser, Beatrice. „Introduction: Exploring the jungle terminology”. *Small Wars & Insurgencies* 25 (2014), br. 4: 741-753.

Janko, Wilhelm. *Laudon's Leben. Nach Original-Acten des k. k. Haus-, Hof-, Staats- und Kriegs-Archivs, Correspondenzen und Quellen*. Beč: Carl Gerold's Sohn, 1869.

Jungbauer, Franz. „Die Erstürmung des Lagers bei Landshut durch den k. k. FZM. Baron Loudon am 23. Juni 1760”. *Oesterreichische Militärische Zeitschrift* (1835), broj 1, dio 3: 268-295.

Kaser, Karl. *Slobodan seljak i vojnik. Povojačenje agrarnog društva u Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini (1535-1881.)*, svezak 2: *Povojačeno društvo (1754-1881.)*. Preveo Josip Brkić. Zagreb: Naprijed, 1997.

Kunisch, Johannes. *Feldmarschall Loudon. Jugend und erste Kriegsdienste*. Archiv für österreichische Geschichte 128/3. Beč; Köln; Graz: Böhlau Verlag; Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, 1972.

Malleson, George Bruce. *Loudon: A Sketch of the Military Life of Gideon Ernst, Freiherr von Loudon, Sometime Generalissimo of the Austrian Forces*. London: Chapman & Hall, 1884.

Niemeyer, Joachim. „Manstein, Christoph Hermann von”. U: *Neue deutsche Biographie*, svezak 16, 83-84. Berlin: Duncker & Humblot 1990. Pristup ostvaren 15. 10. 2021. <https://daten.digital-sammlungen.de/0001/bsb00016334/images/index.html?id=00016334&groesser=&fip=eayaxsfsdrfsdrxdsydewqqrsfsdreaya&no=2&seite=95>.

Pezzl, Johann. *Loudon's Lebensgeschichte*. Beč: J. B. Degen, 1791.

Sutton, John L. *The King's Honor & the King's Cardinal. The War of the Polish Succession*. Lexington: The University Press of Kentucky, 1980.

Szabo, Franz A. J. *The Seven Years War in Europe, 1756-1763*. London; New York: Routledge, 2008.

Šišić, Ferdo. *Franjo barun Trenk i njegovi panduri. Istorička rasprava*. Zagreb: Dionička tiskara, 1900.

Vaniček, Franz. *Specialgeschichte der Militärgrenze, aus Originalquellen und Quellenwerken geschöpft*, svezak 2. Beč: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1875.

Vukelić, Marko. „Laudonov gaj”. *Šumarski list* 125 (2001), br. 7-8: 425-436.

Wurzbach, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, svesci 2, 13, 16, 20, 35. Beč: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1857, 1865, 1867, 1869, 1877. Pristup ostvaren 15. 10. 2021. <http://www.literature.at/collection.alo?objid=11104&orderby=title&sortorder=a>.

Juraj Balić*

From Lika to Silesia: the Military Exploits of Gideon Ernst, Baron von Laudon and the Grenzer

Summary

Constant warfare throughout the eighteenth century offered plentiful opportunities for young and aspiring officers to advance their military and social positions by performing military services for powerful European rulers. An example of this trend can be provided by the case of Gideon Ernst, Baron von Laudon (1717 – 1790), who achieved remarkable success in Habsburg service during the Seven Years' War (1756 – 1763). Laudon began his military career in the service of the Romanovs, but during the War of the Austrian Succession (1740 – 1748) he joined the Habsburg armed forces eager to achieve further military experience and glory. He acquired skill and knowledge of small war tactics during his service in Trenck's Pandour Free Corps. After the war ended, he was awarded a position in the far south of the Habsburg Monarchy, in the Croatian Military Frontier, where he accustomed himself to the military skills of the Grenzer. Upon the outbreak of the Seven Year's War Laudon led a Grenzer corps to Bohemia where the Habsburg forces were trying to prevent the advance of the Prussians. The events which followed marked the start of Laudon's rapid ascension within the military hierarchy. Throughout the years he continued to achieve fame and renown by performing numerous military endeavours which inflicted serious damage on the Prussian supply lines making a significant impact on the course of the war in favour of the Habsburg side. Laudon and the Grenzer also participated in major battles, such as Hochkirch and Kunersdorf, as well as assaults on strongholds such as Landeshut and Schweidnitz. The utilization of the unique fighting skills of the Grenzer and small war tactics proved an important factor in Laudon's rise within the military circles of the Habsburg Monarchy.

Keywords: Laudon, Military Frontier, Seven Years' War, „Small War”, Military History

---

* Juraj Balić, Croatian Institute of History, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: jura.balic@gmail.com